№ 189 ՈՒՐԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 29

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 29 № 189

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".

Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲ.

Ամսական ՄԷԿ րուբլի

Ամերիկա տարեկան	6 դօլար
Եւրօպա »	30 ֆրանկ
Պարսկաստան »	10 րուբլի
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել	40 կոպ.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԱՐԾՕՅԵԱՆԻ
Ռուսական բաղանիքներ

Զուգուբէմ, ԱՌՒԷՏՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ դիմաց

Հեռախօս № 718.

Բաղանիքները բաց են առ. ժամը 6-ից մինչև գիշերվայ ժամը 12-ը:
Կան 11 նօմէրներ 80 կոպէկից մինչև 1 ռ. 30 կ. մի ժամը: Նօմէրները ունեն առողջապահական բոլոր յարմարութիւնները (բժշկ. դուշեր, մարմարեայ վաննաներ ևայլն):
Կանանց և տղամարդկանց ընդհանուր լողանալու (общія) սենեակները կարգաւորված են բոլոր յարմարութիւններով:
Զինւորների համար յատկացված կայ մի ընդհանուր սենեակ: Ջուրը՝ Կուրի ջուրն է, որ յայտնի է իր լաւ յատկութեամբ. մանրադնին կերպով զտվում է ամերիկական մեքենական զտիչ-գործիքի միջոցով: Գոյութիւն ունեցող բոլոր պակասութիւնները վերացված են: Բաղանիքը նորերս վերանորոգված է և կահաւորված է մաքուր: Նօմէրների և ընդհանուրի լողանալու տեղի գները առ. ժամը 6-ից մինչև ցերեկվայ ժամը 4-ը բաւականաչափ իջեցված են:

(առ.) (10, 13, 17, 21, 23, 26, 29 օգ. 3, 6, 10 սեպտ.) 10—7

ОБЩЕДОСТУПНЫЙ КЛАССЪ
фортепіано
Свободнаго художника
ТЕРЪ-ДАВИДОВА

Елизаветинская, 40. Плата за учебный годъ 60 рублей вносится по полугодіямъ въ сентябрѣ и январѣ.

(առ.) 10—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Շաբաթ, օգոստոսի 30 ին
Ժողովարանի ամառային շինութեան մէջ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ազատ գեղարուեստագէտ Սօկօլօվսկու-Զիգլերինսկու բէնեֆիսին. Նրա ղեկավարութեամբ կը կայանայ վերջին սիմֆօնիական կօնցերտը:
Հիւրերը, պ. պ. անդամների յանձնարարականով, վճարում են 1 րուբլի:
Կօնցերտի սկիզբն է ժամը 9 ին երեկոյեան: 1—1

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Ի ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Առաջիկայ հ. տ. սեպտեմբերի 15-ին պիտի սկսի հաստատութեանս 23 երորդ տարեշրջանը՝ տոհմային արդի պահանջներու յարմար ծրագրով, որ հայ ժառւկին մէջ գործի մարդը պատրաստելու կոչուած ունի: Լեզուական ու գիտական կարևոր ճիւղերու հետ՝ պիտի աւանդուի վաճառագրութեան գործնական շահաւէտ դասընթացքն ալ, ասոր իբր լրացուցիչ յատկացնելով Նորականոյց Աւետրատուն մը՝ որուն գործունէութեանց պիտի մասնակցին արժանիք ցուցադրող սաներ:
Գիշերօթիկներու տարեթոշակն է լ. օսմ. 15, երկու անգամով վճարելի, դպրոցական մուտքին և հ. տ. փետրվարի առաջին օրերուն:
Մանրամասնութեանց տեղեկանալ ուզողներ է և կը խնդրուի դիմել մեր հասցէին:

Հ. Թ. ԹՈՄԱՃԵԱՆ
վերատեսուչ

(ա.) (ու. ե. հ.) 3—1

ԲԵՐԼԻՆԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երիտասարդ-Թիւրքերի առաջ բերած խաղաղ յեղափոխութիւնը Թիւրքիայում դրել է եւրոպական դիպլոմատիայի առաջ մի շատ լուրջ և ծանր հարց—Բերլինի կօնգրէսի դաշնագրի վերաքննութեան կամ նոյնիսկ ջնջման հարցը:

Այդ դաշնագիրը կնքվեց Թիւրքական առաջին պարլամենտից անկախ և առանց նրա հաւանութեան ու հաստատութեան: Արդ, 1876 Թիւ Միդհատի սահմանադրութիւնը, որ այժմ վերականգնվեց, հէնց առաջին յօդուածի մէջ ասում է, թէ «Օսմանեան կայսրութիւնը բաղկացած է ներկայումս իրան պատկանող երկիրներից և տիրապետութիւններից, ինչպէս և արտօնեայ նահանգներից: Նա կազմում է մի անբաժանելի ամբողջութիւն և նրա ոչ մի մասը չէ կարող անջատվել նրանից որևէ ձևով կամ պատրուակով»: Կը նշանակէ, որ նոր պարլամենտը, երբ գումարվի առաջիկայ նոյեմբերի 1-ին, իրան կաշկանդված և կապված պէտք է զգայ այդ յօդուածով: Եւ սակայն 1876-ից ի վեր օսմանեան կայսրութեան մի քանի մասերը—Բօսնիա և Հերցեգովինա, Կրետէ—անջատվել են, իսկ Բուլղարիան դադարել է բոլորովին վասսալական երկիր լինելուց:

Պարլամենտը գումարվելով, անշուշտ, հարց պէտք է ծագի այդ բաժանված կամ ազատված երկիրների մասին: Միւս կողմից Բերլինի դաշնագիրը ստեղծել է մի քանի հարցեր —մակեդօնական, կրետական, ալբանական, հայկական, բօսնեան-հերցեգօվինեան, որոնք մինչև այսօր չեն լուծված վերջնականապէս: Այդ հարցերից թէև կրետականը կարելի էր լուծված համարել, բայց ոչ մի կասկած չը կայ, որ թիւրքական պարլամենտը չի համաձայնի նրա միացման Յունաստանի հետ, ինչպէս ձգտում է Կրետէ կղզին. հայկական հարցը, քանի որ նա վերջին տարիները չէր զբաղեցնում եւրոպական դիպլոմատիան և նրա հոգսերի առարկան չէր կազմում, պէտք է ընդունել, որ այլ ևս չի արծարծվի, եթէ միայն նոր դէպքեր առաջ չը գան: Սակայն մակեդօնական հարցը մնում է այժմ հրատապ հարց. դրա վրա աւելանում է Աւստրիայի ձգտումը՝ վերջնականապէս միացնել իր հետ Բօսնիա-Հերցեգօվինան:

Եւ ահա անհրաժեշտ կարիք է զգացվում նախքան օսմանեան պարլամենտի գումարումը, վերաքննել այն դաշնագիրը, որ առաջ է բերել բոլոր այդ հարցերը: Նշաններ կան, որ վերջերս Մարիէնբադում և Կարլսբադում կայացած տեսակցութիւնների ժամանակ այդ վերաքննութիւնը նոյնպէս քննութեան առարկայ է եղել պետութիւնների ներկայացուցիչների միջև:

Միւս կողմից եւրոպական թերթերը հաղորդում են, որ իրանք երիտասարդ-թիւրքերը շատ ուրախ կը լինեն, եթէ մինչև օսմանեան պարլամենտի գումարումը եւրոպական դիպլոմատիան իր իշխանութեամբ վերջնականապէս լուծէ Բօսնիա-Հերցեգօվինայի, Բօլղարիայի վասսալութեան, Արևելեան Ռումելիայի, Կրետէի և Եգիպտոսի հարցերը, որովհետև այդ երկիրները արդէն իրողապէս կորած են Թիւրքիայի համար: Երիտասարդ-Թիւրքերը միայն մի բան են սպասում և պահանջում, որ Եւրոպան իրանց թողնի առկախ մնացած և դեռ չը լուծված խնդիրների—մակեդօնական, հայկական—վերջնական լուծումը և ինքն այլ ևս չը միջամտի այդ հարցերին:

Այսպէս թէ այնպէս, Բերլինի դաշնագրի վերաքննութիւնը հերթական հարց է:

Ի՞նչ պէտք է անեն հայերը և ինչ դիրք պէտք է բռնեն այդ պարագայում: Պէտք է հրաժարվե՞ն այն իրաւունքներից, որ Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը տալիս է իրանց, թէ պէտք է խնդրեն պահպանել այդ յօդուածը:

Այդ հարցին կը դառնանք յետոյ:

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վիէննա, 27 օգոստոսի

«Cor. Bur.»-ին հաղորդում են Կ. Պօլսից, որ եգիպտական խըդիվը երէկ այցելեց մեծ վէզիրին:

Լրագիրները հաղորդում են, որ սուլթանը օգոստոսի 24-ին ընդունեց խըդիվին, որ մօտ օրերս մեկնելու է:

Պրինց Սաբբահէդդինը ներկայացրեց ապակենտրոնացման ծրագիրը և մտաւ կոմիտէտի կազմի մէջ:

(«Հ. Գ.»)

—

«Р. С.» լրագիրը օգոստոսի 23-ին Բերլինից ստացել է հետևեալ հեռագիրը.

Կ. Պօլսից հեռագիր է ստացվել այստեղ երիտասարդ-Թիւրքերի կենտրոնական կոմիտէտի մէջ սկսված կօնֆլիկտի մասին: Կօնֆլիկտի շարժառիթը համարվում է այն, որ սուլթանը ցանկանում է ազատել կալանաւորված մինիստրներին, առանց յարքունիս գրաւելու նրանց ստացուածքը անցած մեղքերի համար:

Կոմիտէտի չափաւոր անդամները պատրաստ են կատարելու սուլթանի ցանկութիւնը, սակայն ծայրայեղները այդ մասին լսել անգամ չեն ուզում, սպառնալով հակառակ դէպքում, եթէ կոմիտէտը զիջումներ անելու լինի, գահընկէց անել Աբդիւլ-Համիդին և սուլթան հրատարակել Ռեշադին:

Այդ ոչ ցանկալի կօնֆլիկտի լուծումը յանձնարարված է Սալօնիկի կոմիտէտին, որը և պէտք է արտասանէ իր վճռողական խօսքը:

Այդ տեղեկութիւնը կարծես լոյս է սփռում „Р. Сл." լրագրի՝ Կ. Պօլսից օգոստոսի 22-ին ստացած իր սեփական հեռագրի վրա: Այնտեղ ասվում է.

«Սուլթանի աւագ որդին երկու շաբաթով գնում է Սալօնիկ:

«Կարծում են, որ նրա գնալը տեղի կունենայ սուլթանի ուղևորութիւնից առաջ»:

Կօնֆլիկտի առիթով չէ՞ գնում նա:

—

Պետերբուրգ, 27 օգոստոսի

Արժանահաւատ աղբիւրից հաղորդվում է, թէ նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ շահը քանիցս յայտարարեց, որ մտադիր է շուտով մի ընտրողական օրէնք հրատարակել, որի հիման վրա տեղի են ունենալու Պարսկաստանում առաջիկայ օրէնսդրական ընտրութիւնները, Թէհրանի ռուսաց և մեծ բրիտանական ներկայացուցիչները մօտ օրերս դիմել են շահին հետևեալ բարեկամական գրութեամբ.

«Չը նայած որ պարսկական շրջաններից շատերում արդէն հանդարտութիւն է տիրում, դրութիւնը սակայն շարունակում է սպառնալի երեւալ այնտեղ ապրող օտարազգիների կեանքի և ստացուածքի համար: Ատրպատականում բնակվող ռուսահպատակների և անգլիահպատակների ապահովութեան պատասխանատուութիւնը Ռուսաստանի և Անգլիայի կառավարութիւնները դնում են շահի կառավարութեան վրա: Վերջինս կարող է բաւականաչափ նպաստել ընդհանուր հանդարտութեանը և ներկայումս չափազանց դժուարացած առևտրի շահերի ապահովութեանը, ազդարարելով միաժամանակ ընտրողական օրէնքի հրատարակութեան հետ, որ մէջլիսը կը գումարվի նոյեմբերի սկզբին շահի՝ իր ժողովրդին շնորհած հիմնական օրէնքների համաձայն»:

(«Հ. Գ.»)

—

Լոնդօն, 27 օգոստոսի

«Times»-ի Թէհրանից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, շահին ներկայացված է ռուս-անգլիական միանման նօտա, որով նրա ուշադրութիւնն է հրաւիրվում Ատրպատականի նահանգի անկարգութիւնների, առանձնապէս Թաւրիզում գտնվող օտարազգիներին սպառնացող վտանգի վրա:

Նօտան խորհուրդ է տալիս շահին ընտրողական նոր օրէնքի հրատարակութեան հետ միասին յայտարարել, որ մէջլիսը կը գումարվի նոյեմբերի կէսերին:

«Times»-ը ողջունում է նօտան, որը, լրագրի կարծիքով, պէտք է վերջ դնէ այժմեան անիշխանութեան: Երկու պետութիւնների ձեռնարկած քայլը անկասկած հաւանութեան կարժանանայ այն ժողովուրդների կողմից, որոնց նրանք ներկայացնում են: Ասում էին, որ Ռուսաստանը խառնվում էր Պարսկաստանի ներքին գործերին նախկին կազմը վերականգնել

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ
(Սեփ. թղթակ.)

—

Կ. Պօլիս, 31 յուլիսի

Հայ-Թիւրքական հանդէսներն այսօր իրանց լրումն ստացան մի շատ փառաւոր ցոյցով, որի նմանը Կ. Պօլիսը չէր տեսել: Այն հոգեհանգիստներից յետոյ, որոնք կատարվել էին հայ նահատակների յիշատակներին և որոնց շատ եռանդուն կերպով մասնակցել էին Թիւրք երիտասարդութիւնը և բանակը, հարկաւոր էր համարվել կազմակերպել մի հանդէս ազատութեան ճանապարհին զոհված Թիւրք հայրենասէրների յիշատակին: Այս հանդէսի նախաձեռնութիւնն էր ստանձնել «Օսմանեան սահմանադրական կլուբը», որ նոր է սկսած կազմվել և որի հիմնադիրները հայեր են: Հանդէսին ներկայ գտնվելու համար ես 4 տոմսակ էի ստացել. մէկը ուղարկել էր «Օսմ. սահմ. կլուբը», միւսը պատրիարքական տեղապահ Դուրեան սրբազանը, երկուսն էլ ուրիշ բարեկամներ, մէկը միւսից անկախ:

Առաւօտեան ժամը $9^1/_2$-ին գնացի Պէրայի հայոց եկեղեցին, որ արդէն կիսով չափ լցվել էր հրաւիրեալներով: Դասի երկու կողմը կանգնել էին հայ-կաթօլիկ հոգևորականութիւնը՝ Մխիթարեաններն ու աշխարհական քահանաները, բայց եկեղեցին համեմատաբար այնչափ փոքր էր, որ հետզհետէ դաս հրաւիրեցին նաև Թիւրք փաշաներին և զինւորականներին, որոնց համար տեղ չը կար: Եկեղեցին ամբողջապէս լիքն էր, ոչ միայն նստարաններն և յատկապէս դրված աթոռները, այլ և պատուհաններն և վերնատունը: Բոլոր մինիստրներն ուղարկել էին ներկայացուցիչներ. կային բազմաթիւ օտար թերթերի թղթակիցներ: Ամեն անգամ, որ ազատութեան գործում անուն հանած մի անձ, մանաւանդ աքսորից վերադարձածները մտնում էին եկեղեցի, որոտընդոստ ծափահարութիւններով էին ընդունվում: Երբ Թիւրք կոմիտէի ներկայացուցիչ դօկտոր Րիզա Թէվֆիք բէյ, որին ես պատահել էի Օրմանեանի տան առջև, ներս մտաւ բժշկապետ Թորգոմեանի թեւը մտած, որ կարգադրիչներից մէկն էր, այս ծափահարութիւնները նոր ոյժ ստացան: Դօկտոր Րիզա բէյ մտեցաւ դասը, համբուրեց եպիսկոպոսների և վարդապետների ձեռքերն և ողջագուրվեց նրանց հետ: Գոնէ 500 փաշա, բէյ և ընդհանրապէս Թիւրք բարձր պաշտօնեաներ և օֆիցերներ կային այդտեղ: Ժամը 10 ին աղօթքներն սկսվեցին և ապա Դուրեան սրբազան մի զգայուն ճառ խօսեց. երբ նա հայերէն էր խօսում, հայերն էին միայն ծափահարում և միայն մի քանի Թիւրք հետևում էին հայերի օրինակին: Բայց երբ նրա ճառի Թիւրքերէն թարգմանութիւնը կարդացվեց, Թիւրքերն անընդհատ ծափահարում էին. երբ կարդացվեց Դուրեանի ճառի այն կտորը, որ տեղ ասվում էր, թէ ազատութեան համար մարտնչող հայ և Թիւրք նահատակների արիւնը միմեանց խառնված այլևս անբաժան կերպով կապում էր միմեանց Թիւրք և հայ ցեղերը,—ծափահարութիւնները իրանց գագաթնակէտին հասան:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմից եկած պատգամաւորութիւնը բերել էր իր հետ մի գեղեցիկ պսակ կարմիր ժապաւէններով, որոնց վրա հայերէն, Թիւրքերէն և ֆրանս. լեզուներով գրված էր՝ «Քաջարի Թիւրք յեղափոխական ընկերներուն»: Այս պսակը, միակը հանդէսի ամբողջ տևողութեան ժամանակ, բարձր բռնած պահում էին դաշնակցական հայ երիտասարդներ:

Եկեղեցական արարողութիւնը մէկ ժամ տևելուց յետոյ դուրս եկանք եկեղեցուց և դիմեցինք Թակսիմի ընդարձակ պարտէզը, ուր պիտի կատարվէին ճառախօսութիւններ: Ճանապարհը զարդարված էր օսմ. դրօշակներով և առանձին զարդարանքով, որոնց վրա հայերէն և Թիւրքերէն լեզուով կարդացվում էին «կեցցէ սահմանադրութիւն, ազատութիւն, արդարութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն»: Դուրսը մեզ սպասում էր անհամար բազմութիւն: Ի յարգանս Թիւրք նահատակների, բոլոր հայ խանութները փակ էին: Գնում էինք շատ ծանր: Առջևից գնում էին մի խումբ զինւոր, զինւորական երաժշտ. օրկէստրը և հայոց կենտրոնական վարժարանի երգեցիկ խումբը, եկեղեցական դասը, Թիւրք և հայ հրաւիրեալները և ժողովուրդը, որ լցրել էր Ղալաթա-Սէրայից մինչև Թակսիմի պարտէզը, որ ասել է՝ Թիֆլիսի Գօլովինսկի պրօսպեկտի երկու տարածութիւնը: Բոլոր տների պատուհանները նոյնպէս լիքն էին հանդիսականներով, որոնք պատուհաններից կօնֆէտտիներ էին թափում և այլ գունաւոր թերթիկներ, որոնց վրա գրված էր «կեցցէ ազատութիւն, հաւասարութիւն և արդարութիւն»: Երբ հասանք Նորատունկեան Գաբրիէլ էֆէնդիի տան առջև, ժողովուրդը սկսեց ծափահարել. Նորընտիր հայ մինիստրը պատշգամբ ելաւ և անընդհատ ողջոյններով պատասխանում էր ժողովրդի «կեցցէ Նորատունկեան» աղաղակներին: Ամբողջ ճանապարհին ածում էր օրկէստրը հայրենասիրական և այլ կտորներ: Թակսիմի ահագին պարտէզը քիչ էր գալիս ժողովրդի մեծ բազմութիւնը զետեղելու, և շատ շատերը չը կարողացան լսել խօսված ճառերը: Ճառախօսների համար վրանաձև մի ամբիոն էր պատրաստված, պարսկական ճոխ գորգերով զարդարված, որի վրա գրված էր «Օսմանեան սահմանադրական կլուբ»: Ամբողջ պաշտօնական Թիւրքերն և Կ. Պօլսի բովանդակ հայութիւնը խառնվել էին այդտեղ միմեանց, մի իրողութիւն, որ առանց բացառութեան բոլորի համար մի երազ էր և, որ գլխաւորն է, երկու կողմից էլ կատարեալ անկեղծութիւն էր տիրում: Երբ Թիւրք լաւագոյն զինւորական օրկէստրը՝ հայ երաժշտապետի առաջնորդութեամբ ածեց Պէշիկթաշլեանի «Եղբայր եմք մեք» գեղեցիկ երգը, տասնեակ հազարաւոր ձեռքեր ծափահարեցին և կրկնել տուին այդ «Եղբայր եմք մեք»-ը... Թակսիմի պարտէզն էր եկել նաև նշանաւոր մարշալ Ֆուադ փաշա, որին սուլթան Համիդ աքսորել էր Դամասկոս և որ երէկ միայն վերադարձաւ աքսորավայրից: Ֆուադ փաշա 1896 թ. կոտորածին բազմաթիւ հայերի կեանքն էր փրկել իր տան մէջ պատսպարելով և կերակրելով նրանց: Ծափահարութիւններով ողջունվեց ալեզարդ մարշալի երևալը: Ճառախօսութիւնների ժամանակ դաշնակցականները ցրում էին ժողովրդի մէջ իրանց նոր շրջաբերականը: Ներկայ էր նաև պարսից դեսպան Միրզա Րիզա խան իր Ա. թարգման Յովհաննէս խանի հետ:

Առաջին ճառն արտասանեց յայտնի գրագէտ Գր. Զօհրապ, որ նոր էր դարձել աք-

աշխատելու նպատակով: Նոտայի ներկայացնելը լաւագոյն պատասխանն է այդ զրպարտութեան. նոտան ցոյց է տալիս, որ երկու պետութիւնները Պարսկաստանում իրականացնում են անգլօ-ռուսական համաձայնութիւնը, հէնց սրա կնքման օրից ի վեր:

(«Հ. Գ.»)

—

Դուլութ (Մինէզոտայի նահ.), 27 օգ.

Անտառային հրդեհը շարունակվում է Գրանդ-Մօրասի վրա՝ Վերին լճին մօտ:

Հրդեհի պատճառով վնասը հասնում 3 և կէս միլիօն դոլլարի:

(«Հ. Գ.»)

ՏՕԼՍՏՕՅԻ ՅՕԲԵԼԵԱՆԸ

—

Ստացանք Մոսկվայից հետեւեալ հեռագիրը երէկ, յուլիսի 28 ին, առաւօտեան ժամը 9 ին.

Տօլստօյի յօբելեանին նուիրված են լրագիրներ, բրօշիւրներ, գրքեր: „Русск. Вѣдомости“ լրագրում տպվեցին Սենկեվիչի, Բրանդէսի, Շնիցլերի, Կօվալէնկօյի, Դիօնէի, Անուչինի, Լէվէնֆէլդի յօդուածները: „Русское Слово“-ում երևացին Բօբօրիկինի, Կազանի և այլոց յօդուածները: Կան պատկերազարդ թերթեր, բաց նամակներ, լուսանկարներ: Յօնախմբութեան կօմիտէտ չը կայ: Ամեն կողմից ուղարկված են հեռագիրներ: Ես շնորհաւորութիւն ուղարկեցի «Մշակ» լրագրի, հասարակական կլուբի և Տօլստօյի անուան ժողովածուի մասնաժողովի կողմից:

Բալանթար

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

(Սեփ. թղթ.)

—

Տրապիզօն, 22 օգոստոսի

Առ այժմ կատարեալ ազատութիւն է տիրում տեղս: Սահմանադրութեան յայտարարումից մինչև օրս, ժողովուրդը գրեթէ չէ աշխատում. նա, թողած գործ ու գութան, զբաղվում է քաղաքական խնդիրներով: Թերթերը կարդացվում են հրապարակով, նոյնիսկ յեղափոխական կազմակերպութիւնների պաշտօնական օրգանները: Մարդիկ կարողանում են ազատ խօսել, ժողովներ ունենալ և ամեն կողմից էլ ազատ շարժվել ու գործել:

Ամսիս 19 ին տեղիս Գեավուր-մէյդանի կոչված հրապարակի անունը պաշտօնապէս փոխեցին, յայտարարելով որ սրանից յետոյ պիտի ասվի՝ Հիւրիյէթ-մէյդանի (Ազատութեան հրապարակ): Ժողովուրդն այդ անուանափոխութիւնը բուռն ծափահարութեամբ ընդունեց և յետոյ դրօշակներով կայարան իջաւ ու դիմաւորեց հազարապետ Վեհբի բէյին, որը Սալոնիկից տեղս ժամանեց և ուղղակի եկաւ Ազատութեան հրապարակում գտնված զօրանոցի առջև, բարձրացաւ սեղանի վրա և, «ողջոյն, ընկերներ», ասելուց յետոյ, մի երկար ճառով հասկացրեց ժողովրդին, թէ ինչպէս պիտի վարվեն սրանից յետոյ և ինչ ուղղութիւն պիտի ունենան: Ճառախօսը վերջացրեց իր խօսքը՝ բացագանչելով. «կեցցէ ազատութիւնը, հաւասարութիւնը, եղբայրութիւնը և արդարութիւնը. կեցցէ բանակը, կեցցէն հայերը. կեցցէ սուլթան Համիդը, եթէ սահմանադրական կանոններին չի դիպչի»: Հազարապետից յետոյ խօսեց տեղիս մաքսային տեսուչը:

Ամսիս 20 ին, Դաշնակցութեան տեղական կոմիտէի ղեկավար ճանաչված Սեդրակ Եսայեանը Ազատութեան հրապարակում մի ճառ արտասանեց. նրա ասածները սովորական բաներ էին. միայն թէ ճառախօսը շեշտում էր այն, որ օր առաջ աշխատենք ներկայացուցիչ ընտրել ամենարժան մարդկանցից:

Երէկ առաւօտ չորրորդ զօրաբանակի հրամանատար Զէքի փաշան տեղս հասաւ, և ցերեկվայ ժամը 9-ին (ը. թ.) նաւը մտաւ Պօլիս գնալու: Այդ գազանն այստեղ ժողովրդի կողմից իսկի ընդունելութիւն չը գտաւ:

Այսօր ժամը 4 ին Պաքէ ընկ. նաւից դուրս եկաւ չորրորդ զօրաբանակի համար նոր նշանակված հրամանատարը: Այս քանի օրս էլ տեղս սպասվում է Տրապիզօնի վալին:

Վարդ

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆԻ ՀԱՅԵԱՑՔՆԵՐԸ

—

«Бирж. Вѣд.» լրագիրը զետեղել է «Պօլսական նամակներ» բաժնում իր սեփական թղթակցի ունեցած տեսակցութեան և խօսակցութեան մանրամասնութիւնները աքսորավայրից նոր վերադարձած նախկին պատրիարք Իզմիրլեան սրբազանի հետ:

Այն տեղեկութիւնները, որ հաղորդում է թղթակիցը, չափազանց ուշագրաւ են հայ հասարակութեան համար ևս. այստեղ արտայայտված են մեր արդի կաթողիկոսական առաջին թեկնածուի հայեացքներն ու կարծիքները հայութեան երկու խոշոր հատուածների մասին, որոնց հետ ծանօթացնել մեր ընթերցողներին աւելորդ չենք համարում:

Թղթակիցը գրում է.

Էքս-պատրիարք Իզմիրլեանը ներկայ րօպէին ամենաժողովրդական անձն է ոչ միայն իր նախկին հօտի համար, այլ և Պօլսի ամբողջ այլացեղ ազգաբնակութեան մէջ: Նրա անունը ամենքի բերնումն է: Բազմաթիւ այցելուներ են գալիս նրա մօտ իրանց խորին յարգանքը յայտնելու:

Հայոց եպիսկոպոսը լիովին պատրաստականութիւն յայտնեց խօսել մեզ հետ.

— Ես շատ ուրախ եմ,—ողջունեց մեզ էքս պատրիարքը,—ինձ մօտ տեսնելու այն երկրի ներկայացուցչին, ուր ես ունեմ մեծ թւով ազգակիցներ, որոնք իրանց հայրենիքի համար այնքան շատ բան են արել...

— Ծանօթ էք դուք, սրբազան, ռուսահայերի դրութեան հետ, նրանց և թուրքերի յարաբերութիւնների հետ:

— Օ, այո: Ես լաւ ծանօթ եմ իմ եղբայրների կենցաղին: Ես հետեւում եմ Կովկասում կատարվող անցքերին, ստանում եմ այնտեղ հրատարակվող բոլոր հայ թերթերը, որոնք չը գիտեմ թէ ինչու վերջին 14 օրերի ընթացքում ինձ չեն հասնում: Ստանում եմ այնտեղից մասնաւոր նամակներ ևս...

— Ի՞նչ հայեացք ունէք դուք Ռուսաստանի հայերի ապագայի վերաբերմամբ:

— Հայերը պէտք է ձեռք ձեռքի տուած ընթանան երկրի լաւագոյն ազատամիտ տարրերի հետ: Եւ ոչ միայն Ռուսաստանում, այլ և ամեն տեղ, ուր նրանք ապրում են, հայերը պէտք է ձգտեն երկու բանի. աշխատել իրանց հայրենիքի բարօրութեան և սեփական կուլտուրական զարգացման համար: Նրանք պէտք է հիմնեն աւելի շատ դպրոցներ, առանց խտրութիւն դնելու մարդկանց մէջ ըստ իրանց դաւանութեան: Անհրաժեշտ է, որ ամենուրեք տիրապետէր կրօնական ազատութիւնը: Հայերը պէտք է վայելեն որոշ աւտոնոմիա՝ ոչ թէ սեպարատիստական ձեւով,—շատապէտ աւելացրեց սրբազանը,—այլ կուլտուրական ինքնորոշման համար ազատութիւն վայելելու մտքով. դպրոցներ բանալու, իրանց մայրենի լեզուն և պատմութիւնը ուսումնասիրելու համար: Այդ չէ նշանակում, սակայն, որ դպրոցներում չը պէտք է ուսումնասիրել պետական լեզուն, որ պարտաւորեցուցիչ է միևնոյն պետութեան բոլոր քաղաքացիների համար: Ես միշտ կոչ եմ արել նրանց հաւատարմութեան և խոհեմութեան, և Ռուսաստանում, ցաւօք սրտի, դեռ ևս վերջնականապէս չէ հաստատված սահմանադրական րեժիմը, սահմանադրական գաղափարները դեռ ևս չեն թափանցել ժողովրդական մասսաների գիտակցութեան մէջ, սակայն վաղ թէ ուշ նրանք, ի հարկէ, կը յաղթանակեն:

— Ծանօթ էք, սրբազան, Ռուսաստանի հայ հողագործ գիւղացիների դրութեան հետ:

— Ինձ յայտնի է, որ հայերը նեղվում են սակաւահողութիւնից: Ռուս կառավարութեան կողմից հովանաւորվող գաղթականութիւնների հիմնումը աւելի ևս պակսեցրեց սահմանագլխային հայկական հողերի քանակը: Գիւղացիները, բնականաբար սկսեցին անբաւականութիւն յայտնել այդ առիթով, սակայն նրանց գանգատների վրա ուշադրութիւն չեն դարձնում: Եթէ ձեր Դուման կը թողնի հողային հարցը իր ներկայ ձևի մէջ, այն ժամանակ այդ հարցը ինքը կը թողնի Դուման և լուծումն կը բոնի Դումայի պատերից դուրս,—նկատեց պատրիարքը տխուր ժպիտով:

Այնուհետեւ պատրիարքը մեծ ծանօթութիւն ցոյց տուեց ռուս-հայկական և, առհասարակ, ռուսաց գործերի նկատմամբ:

Թիւրքահայերի դրութեան վրա Իզմիրլեանը նայում է աշխուժով:

— Իրաւ է,—ասաց նա,—նրանց մեծ անհանգստութիւն են պատճառում քիւրդերը: Դա մի վայրենի ցեղ է. թէև նրանց մէջ էլ կան սահմանադրական ոգով տոգորված մարդիկ, բայց և այնպէս հարկաւոր է համբերութիւն ունենալ ու սպասել, մինչև որ բոլոր քիւրդերը կարողանան գնահատել նոր կարգի բարիքը: Միանգամից չէ կարելի ամեն բան փոխել: Առայժմ Թիւրքիայի այլացեղ ազգութիւնների եղբայրական յարաբերութիւնները հետզհետէ աւելի ու աւելի են մտերմական դառնում: Այդ բանը նկատեցի նորերս իմ աքսորավայր Երուսաղէմում. ինձ մօտ եկան այնտեղ 17,000 արաբներ և ամենահանդիսաւոր ու արտաշարժ կերպով արտայայտեցին իրանց ուրախութիւնը սահմանադրութեան մտցնելու առիթով: Նրանց միացան նաև տեղական թիւրքերը: Վերջիններս, մանաւանդ երիտասարդ թիւրքերը, այժմ այնպիսի բարեկամական վերաբերմունք են ցոյց տալիս դէպի հայերը, որպիսին, դժբաղդաբար, Ռուսաստանում չէր էլ կարելի լինում նկատել: Երիտասարդ-թիւրքերը յոյս ունեն, որ կուլտուրապէս աւելի բարձր հայերը կօգնեն նրանց Փոքր Ասիայում սահմանադրութիւնը հաստատելու գործում: Հարկաւոր է ցանկալ, որպէսզի թիւրքահայերը աւտոնոմիա ստանան կամ աւելի ուղիղ՝ ինքնավարութիւն, բայց, կրկնում եմ, ոչ սեպարատիզմի իմաստով:

— Ուղիղ է, որ դուք, սրբազան, այժմ բոլոր հայերի կաթողիկոսական պաշտօնի թեկնածուն էք համարվում:

— Իմ կեանքի ամբողջ ընթացքում,—յայտնեց ինձ խօսակիցս,—ես երբէք և ոչ մի տեղ չեմ դրել իմ թեկնածութիւնը: Երբ ժողովրդի ձայնը ինձ կանչում էր՝ ես ընդառաջ էի գնում նրան:

սորից, ի դիմաց օսմ. սահմանադր. կլուբի: Զօհրապ խօսեց թիւրքերէն, բարձր հայրենասիրական — օսմանցու հայրենասիրական — ոգով: Իր ճառը տպված էր և պարտէզի մուտքի մօտ թիւրք երիտասարդներ ծախում էին այդ ճառը՝ ի նպաստ Նիազի և Էնվէր բէյերի անուան 2 դպրատուն կառուցանելու նպատակով բացված հանգանակութեան: Կարգադրիչները լաւ մտածել էին հրաւիրելով բողոքական և կաթոլիկ հայ համայնքներին էլ միասին լինել այդ օրը: Առաջինների կողմից խօսեց պրոֆ. Ճէճիզեան, որի հետ միասին էինք նստած հայոց եկեղեցում, իսկ կաթոլիկների կողմից խօսեց՝ վիեննական Մխիթարեաններից հ. Գաբր. վ. Մէնէվիշեան: Հ. Մէնէվիշեան բարձր ձայնով և ոգևորված՝ մի մեծ ճառ արտասանեց հայերէն, և այստեղի ժողովուրդը, որ լաւ ճանաչում է այս եռանդուն Մխիթարեան վարդապետին, ահագին թւով խռնվեց ամբիոնի շուրջը, և նա շարունակ մերթ աջ, մերթ ձախ էր ստիպված դառնալու՝ լսելի անելու համար: Անընդհատ ծափահարութիւնների տակ նա յիշեց այն բոլոր ռուսահայ և թիւրքահայ կենդանի և մեռեալ գործիչներին, որոնք նուիրվել են հայ ազատագրութեան դատին, առանձնապէս շեշտելով Գ. Արծրունու, Քր. Միքայէլեանի, Խրիմեան Հայրիկի և այլ կենդանի մի քանի յայտնի անունների վրա: Նա զգացրեց անհրաժեշտ պէտքն, որ հայերն ևս զինուորագրվեն, որ անձամբ պաշտպանեն հայրենիքը: Նրանից յետոյ խօսեց տիկ. Հրանտ Ասատուր՝ գրագիտուհին, որ յայտնի է «Սիպիլ» կեղծանունով. խօսեց նաև Մուշեղ եպիսկոպոս թիւրքերէն: Թիւրքերի կողմից խօսեցին 3 հոգի, որոնց մէջ առանձնապէս ծափահարվեց Թիւրք կոմիտէի ներկայացուցիչը՝ մի հազարապետ: Ճառերը դեռ շարունակվում էին, արտաքոյ ծրագրի, երբ ժամը 2 ին ես հեռացայ պարտէզից ներկայ լինելու մի ճաշի, որ վիեննական Մխիթարեանները տալիս էին ի պատիւ իրանց նախկին աշակերտի և որին հրաւիրված էին նաև հանդէսի կարգադրիչներից բժշկապետ Թորգոմեան, Կ. Պօլսի քաղաքային վարչութեան նորընտիր անդամ և Կ. Պօլսի հայոց մեծագոյն կենդանի երաժշտապետ-կոմպոզիտոր Սինանեան: Ճառերի ժամանակ մէջ ընդ մէջ ածում էր զինւորական օրկեստրը և երգում էր հայոց երգեցիկ խումբը հայ ազգային երգեր: Ամենքը խոստովանում էին, որ Կ. Պօլիսն երբէք այսպիսի հանդէս տեսած չէր:

Այս բոլորը շատ գեղեցիկ, բայց... գաւառներում դեռ հայ բանտարկեալները չեն արձակված, չը նայելով այստեղից ուղղված հրամաններին: Ինչպէս երևում է, հայկական գաւառների նահանգապետները հայ բանտարկեալներին չեն ուզում արձակել, նրանց մեծ մասին ոչ թէ քաղաքական յանցաւոր համարելով, այլ սովորական ոճրագործների կարգը դասելով: Երէկ Դուրեան սրբազանի մօտ էի, որ ինձ յայտնեց, թէ հէնց այն օրը նա ուղարկել էր մի ազդեցիկ յիշատակագիր կառավարութեան, կցելով այն բոլոր հեռագիրներն և նամակները, պատրիարքարանը ստացել էր բանտարկեալների արգելման և մի քանի տեղեր դեռ շարունակվող հարստահարութիւնների մասին: Այսօր հանդէսից յետոյ նա իր առաջին պաշտօնական այցելութիւնը արեց սադրազամին և ազդու կերպով խնդրեց, ինչպէս ինձ հաղորդում են այս րօպէիս, վերջ դնել այս հակասահմանադրական դրութեան: Սադրազամն այդ միջոցին զբաղված լինելով մինիստրների խորհրդում՝ չէ կարողացել անձամբ ընդունել նրան, բայց իր օգնականի միջոցով խօսք է տուել անմիջապէս հարկ եղած հրամանները տալ: Այս հարցի մասին խնդրված է թիւրք կոմիտէի միջամտութիւնը, և մեծ յոյս կայ, որ մանաւանդ այս վերջինի շնորհիւ մի քանի օրից ոչ միայն բոլոր հայ բանտարկեալները կազատվեն, այլ նաև մի քանի թիւրք գաւառական պաշտօնեաներ, որոնք առանձնապէս հռչակված են իրանց հայատեացութեամբ, իրանց պաշտօնից կարձակվեն:

Իզմիրլեան սրբազան սպասվում է այստեղ 10 օրից: Կաթողիկոսական ընտրութիւնների հարցով շատ քչերն են զբաղված: Երէկ տեղապահն ինձ հաղորդեց, թէ դեռ մինչև հիմա ռուսաց դեսպանատնից չեն յանձնված (այստեղ չէ էլ ստացվել դեռ) Թիւրքիայի պատգամաւորներին ուղղված պաշտօնական հրաւիրագիրները Էջմիածնի սինոդից ուղարկված:—Տեղապահը, Մուշեղ եպիսկոպոսը և այլ հայ հոգևորականները անհրաժեշտ են գտնում Իզմիրլեանի ընտրութիւնը կաթողիկոսական աթոռի վրա, իսկ ժողովրդի բաղձանքն է ընդհանրապէս նրան այստեղ պահել պատրիարքական պաշտօնի վրա:

Գործադուլները այստեղ էլ սկսվեցին, առ այժմ չափաւոր թւով, բայց կարծում եմ թէ ընդարձակ չափեր չեն ընդունի, ուրովհետև թիւրք կոմիտէն միջամտում է հաշտեցնողի դերով:

Սարուխան

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՑ

—

Թիւրքերը եւ հայերը.—«Թայմզ» հետեւեալ կարեւոր յօդուածը կը հրատարակէ ժէօն Թիւրքերուն և իրենց գործունէութեանը մասին.

«Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած գործադուլները անգամ մը ևս ապացուցին «Օսմ. միութեան և յառաջդիմութեան ընկերութեան» զօրութիւնը և գործելու եղանակը: Արդէն գործաւորական շարժումը Թիւրքիոյ ներկայ վիճակին տարբեր ձև մը տալու բնոյթ չունէր: Պոլսոյ տգէտ դասակարգերը ազատութեան հռչակուելէն ապօրինի կերպով օգտուիլ փափաքելով գործադուլ ըրին թէև, յայտնի է սակայն թէ շատերուն սովորական աստիճանէն շատ աւելի գոհացուած տրուած ըլլալուն համար այդպիսի շարժումի մը երբեք հարկ չկար: Ներկայ կացութեան մէջ օսմ. երկիրներուն ընդհանուր վիճակի մասին առնուած լուրերը գոհացուցիչ են. որքան որ ալ տգէտ ցեղեր պարունակող Հիւսիսային Ալբանիոյ մէջ քանի մը դէպքեր պատահած են, ասոնք բոլորովին զուրկ են կարեւորութենէ: Ամենէն աւելի ուշադրութեան արժանի կէտը՝ Ասիական Թիւրքիոյ բանտերուն մէջ գտնուող հայերուն արձակումն է: Հաւասարութեան սկզբունքին վերջապէս հաստատուած ու ճանչցուած ըլլալը ապացուցանող այս պարագային հանդէպ եւրոպական բոլոր տէրութիւններն ալ ուրախ պէտք է ըլլան, քանի որ հայկական խնդիրը ցարդ լուծելու համար Եւրոպայի կողմէ կատարուած բոլոր ջանքերը ապարդիւն մնացին: «Դիւանագէտ մը» ստորագրութեամբ Պոլսէն ղրկուած և մեր սիւնակներուն մէջ հրատարակուած նամակին մէջ շատ իրաւամբ ըսուած է թէ հայերուն դէմ վայրագութիւններ գործողները բուն թիւրքերը չէին: Բարբարոսութիւնները կայս. պալատին մէջ գտնուող անձերու կողմէ կորզուելէն և Անատոլուի թիւրք չեղող կարգ մը բնակիչներու ալ գործադրել կը տրուէին: Ուստի իրաւունք ունինք այսօր ըսելու թէ հայերն ալ միւս բոլոր օսմանցիներուն նման փայլուն ապագայ մը ունին»:

«Դեռ չենք գիտեր, թէ ինչ է հիմը այն զօրութեան, որ այնքան հրաշալի կերպով յեղաշրջեց ամբողջ Թիւրքիան և բոլորովին նոր վիճակ մը ստեղծեց բիրտ: Զէ թէ միայն Անգլիա, այլ Թիւրքիոյ աւելի մօտ եղող Աւստրիա, ինչպէս նաև կայս. պալատան մէջ անցած դարձած բոլոր եղելութիւններուն տեղեակ եղող Կ. Պոլսոյ դեսպանատուները լուր չունէին Մանաստըրի դէպքերէն: Բայց անշուշտ կարելի չէ այս յանցանքը վերագրել դեսպանատուներուն, որովհետև հազարաւոր լրտեսներով շրջապատուած պալատն ալ այս մասին ոևէ տեղեկութիւն չէր կրցած ստանալ:

«Օսմ. կոմիտէին գործունէութիւնը մէկ քանի շաբաթուան ջանքերու արդիւնքը չէ կարող համարուիլ. կոմիտէն երեք տարիէ ի վեր շարունակ ամեն տեսակ գաղտնի միջոցներու դիմած էր իր գաղափարներն ու ծրագիրը տարածելու, ժողովուրդին սրտին մէջ մտցնելու համար: Բայց ճշմարիտը խօսելով, եթէ եւրոպական հակակշիռ հաստատուած չըլլար երեք նահանգներուն մէջ, ժէօն Թիւրքերը այնքան դիւրութեամբ չպիտի յաջողէին. վերջապէս Ռէվալի տեսակցութիւնը՝ Մակեդոնիոյ անխուսափելիօրէն օտար վարչութեան մը ենթակայ ըլլալու զօրաւոր հաւանականութիւնը, այս մասին պատրաստուած ծրագիրները՝ փութացուցին շարժումը: Այլ ևս կարելի չէր ժամ մը իսկ սպասել, հակառակ պարագային, գործը գործէն անցած պիտի ըլլար, և ընկերութեան բոլոր ծրագիրները ջուրը պիտի իյնային»:

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ*)

—

Ասիական Թէմուրլէնգի բիրտ բռնակալութեան մէջ եփված, քրքրոտած Թիւրքիան այսօր անակնկալ կերպով դարձաւ պարլամենտական պետութիւն: Թող եւրոպական քաղաքագէտները իրանց դզուած գլուխներով անհունածաւալ և ապարդիւն խորհրդածութիւններ յղանան. նրանք և աշխարհագրական հարցեր ունեն, և ֆինանսական, մաքսային, կոնցեսիոնական այլն և այլն, իսկ մենք հայերս չը մոռանանք մեր տոհմերը, մեր արախչինը, մեր մի կտոր սև հացը, հալալ գտակը (որ հարամ չը լինի մեր գլխին), ընտանեկան պատւի սրբութիւնը, մեր արտը, մեր գոմը, մեր թոնիրը: Սոցիոլոգիայի խնդիրները թողնենք քաղաքականապէս յղփացածներին—Գերմանիային, Անգլիային և այլ նմաններին: Իսկ մենք, մենք՝ հինգ հարիւր տարվայ թիւրքական ստրուկներս, ճորտերս փառք տանք Աստուծոյ, եթէ «սահմանադրական» Թիւրքիան մեր օձիքը ձեռք քաշէ. նրա լաւը չուզեցինք, միայն թէ մեզ հանգիստ թողնի:

Սահմանադրութիւնը օգտակա՞ր է հային թէ ոչ: Այս հարցի պատասխանն է՝ Աստուած գիտէ. բայց առ այժմ օգտակարութիւնը նրա մէջ է կայանում, որ հայի երկունքի ճգնաժամը անցաւ: Ուզում եմ ասել՝ Վանը, Մուշը արդէն սովել էին երկաթեայ օղերի մէջ և պէտք է պայթէին, որոն կը հետևէին Հայաստանի և այլ մասերը և կը կրկնվէր 1894—96-ի սև տարիքը, սակայն ճգնաժամը անցաւ:

Ամեն մի գործ ունի իր առաջին քայլը: Արդ, սահմանադրութեան հանդէպ՝ որը պէտք է լինի հայի առաջին քայլը: Առաջին քայլը պէտք է լինի յետադարձ սկսել դէպի հայրենի օջախը և յետ տիրել քիւրդերից և այլ տարրերի կողմից ճողոպրած հողերը:

Երկար ու բարակ բացատրութիւնների կարիք չը կայ ըմբռնելու համար այս առաջին քայլի խորին կարևորութիւնը. Թիւը մեծ նշանակութիւն ունի մանաւանդ մեզ պէս մի փոքր ազգի համար, իսկ առանց հողի, առանց հայրենիքի՝ ինչ ազգութիւն: Մեր անմիջական հարևան ցեղերը, որոնք հնագոյն պատմութեան ընթացքում բաղդակից են եղել մեզ, որպիսիք են ասորեստանցիք, բաբելոնացիք, փիւնիկեցիք և այլն... այսօր անհետ ջնջված են աշխարհի երեսից. բարեբաղդաբար հայերը դեռ ողջ առողջ ապրում են և այն՝ իրանց պատմական հայրենիքի հողի վրա:

Այո, թւին ես մեծ կարևորութիւն եմ տալիս, և մուխը քթովս ելնում է, երբ մտաբերում եմ մեր վերջին և ամենամեծ կոտորածը, չը տեսնված երբէք, անգամ սպանդանոց Թիւրքիայի արիւնոտ տարեգրութեանց մէջ, և այն՝ ընդամենը 10—12 տարի առաջ. մեր, եթէ եղած չը լինէր այդ կոտորածը:

Այո, եթէ եղած չը լինէր, ոչ ոք ոչինչ չէր կորցնի, իսկ Հայաստանը ողջ և առողջ պահած կը լինէր իր ծոցում ջերմօգօրեայի ժողովրդի չափ մի ահագին ազգաբնակութիւն իր հազար չէն գիւղերում, որը այսօր մի ամփոփ պատկառելի ոյժ կը կազմէր:

Թիւր աղէտը փոքր ի շատէ ամոքելու համար պէտք է հայրենիք վերադառնան ամբողջ երկրագնդի երեսը ցրված, գաղթած, փախած բոլոր հայերը: Եթէ հրեաները բաբելոնեան գերութիւնից դարձեալ վերադարձան Պաղեստին ամբողջ 70 տարուց յետոյ և Եգիպտոսից կարծեմ 400 տարուց յետոյ,—միթէ հայերը այնքան անմիտ են, որ մի երկու տասնեակ տարվայ մէջ արդէն մոռացան իրանց պատմական հայրենիքը:

Մենք չենք խօսում, ի հարկէ, հին գաղթականութիւնների մասին, որպիսիք են, օրինակ՝ Բուլղարիայինը, Ասորիայինը,—այլ նորերի մասին, և այդ ոչ միայն Կովկասի, Ռուսաստանի կամ Պարսկաստանի, այլ և Եւրոպայի և գլխաւորապէս Ամերիկայի:

Այս վերջինի գաղթականութիւնը անհրաժեշտաբար պէտք է վերադառնայ, մինչև անգամ նրա այն մասը, որ ընդունել է ամերիկեան հպատակութիւն: Գաղթողներ մեզ պէտք չեն, մեզ հաւաքխմբում է պէտք՝ մի ամփոփ ազգային քաղաքականութիւն մշակելու համար:

Այս նպատակով ամենուրեք պէտք է հաստատվեն գաղթականական կոմիտէներ, որպիսի գործի նախաձեռնութիւնը ամենավայելն է ստանձնել Թիւրքիայի հայոց ազգային ժողովին և նրա պատրիարքին, և այդ գործը պէտք է յարատևի՝ մինչ գաղթողները յաջողեն, վերջացնեն իրանց ձեռքի գործերը: Մենք կը ցանկայինք, որ հայրենիք վերադառնային ոչ պակաս քան յիսուն հազար հոգի, որոնց չունեւորների ի հարկէ հոգացողութիւնը պէտք է քաշվի թէ դրսում, թէ ներսում՝ հայրենի երկրում և որի համար կը պահանջվեն մեծաքանակ գումարներ և կարող անձինք. մենք գոհ կը լինենք, եթէ այդ մեծ գործը ի կատար ածվի հինգ տարվայ միջոցում:

Մեր համեստ կարծիքով միապետութիւնը Թիւրքիայում դեռ շատ օյիններ ունի խաղալու իր քրիստոնեայ և մահմեդական տարրերի գլխին: Այսօր ծովը խաղաղվել է մրրիկներից մի հրաշալի մոգական գաւազանի շարժումից, բայց կատաղի ալիքները դեռ կը գան մռնչալու: Չը մոռանանք, որ Թիւրքը մինչև անգամ արիական պարս չէ, և թիւրքական միլիոնաւոր բիրտ հոգու և հոգեբանութեան տէր ժողովուրդը չի հանդուրժի բաժանել «սեփական երկրի և պետութեան» վայելքն ու բարիքը ռայայի հետ:

Նոյնիսկ սահմանադրականների սիրած սկզբունքները, որոնք այնքան բաց շովինիստական գոյներով արտայայտվեցին հէնց ազատութեան աւետման առաջին քայլերից,—բաւական տեղիք են տալիս ընդունելու, որ մօտիկ ապագայում նրանք ևս կընդհարվեն չը համակերպվողների հետ:

Չեմ ուզում իմ վաղեմի տենչանքներս փաթաթեմ ուրիշների (ազգայիններից) վզին, որպէս զի տեղիք չը տամ անախորժ մտածողութեանց, ուստի կասեմ իմ անձնականս, որ, եւրոպական մեծ պետութեանց հետ, ես ևս իմ յոյսս դրել էի «հիւանդ մարդի» անբուժելի հիւանդութեան վրա, և ասեմ անցողաբար, որ այսօր էլ ես յոյսս չեմ կտրում: Հիւանդ մարդի հաշիւը պէտք է տեսնվէր արևելեան հարցը վճռելու օրը: Բայց այժմ, խորամաստ մեծ պետութեանց շատ տասնեակ տարիներով փայփայված արևելեան հարցի համեղ պատառի յոյսերը ի դերև ելան. նրանց ատամները, դեռ չը ճաշակած՝ առնվեցին: Հիւանդ և ծեր քեռու վերջին րօպէի վրա յոյս դնող եւրոպացի

---

*) Թէև մենք համաձայն չենք յարգելի բժշկապետի յօդուածի մի քանի կէտերի հետ, բայց տպագրում ենք այդ յօդուածը անփոփոխ, ի նկատի ունենալով յօդուածագրի փորձառութիւնը ազգային գործերի մէջ և նրա անկեղծ սէրը դէպի հայ ժողովուրդը:

Խմբ.

երիտասարդները կոնֆիւզ կրեցին. «Ինչո՞ւ մենք այսքան երկար ժամանակ դանդաղեցինք»։

Հայ ազգը յընթացս հինգ հարիւր տարիների միշտ յաւերժ կորստեան վտանգին էր ենթարկված, քանի որ սեղմված, ճկռած էր երկու անեղ բռնակալ միապետների գարշապարների տակ. սակայն այսօր,—այսօր եթէ ոչ ամեն բան,—շատ բան փոխվեց։ Այսօր հայերը ամենուրեք սահմանադրական երկիրներում են ապրում և նրանց հայրենի երկիրը երեք հարեւան սահմանադրական պետութեանց գայիսոնի հովանու տակ է գտնվում։ Այսօր՝ կորստեան անմիջական վտանգ այլեւս չէ սպառնում—արտաքուստ. մնում է ի ներքուստ։ Թէ ինչպէս պէտք է տնօրինել այդ ներքին կեանքը—ահա պատմական մեծ խնդիրը։

Ես երկար տարիներ ապրելով աշխարհիս երեսին և շփվելով մերայնոց հետ, ցաւօք սրտի տեսնում եմ, որ մեր ազգը ցեղային անհատական գոյութեան շատ էլ անառիկ կռուաններ չէ պարունակում իր մէջ…

Բայց պատմութեան անիւը շատ քմահաճ է և ազգերի ճակատագիրը որոշող բարձունքին են միայն յայտնի նրա՝ անիւի պտոյտները…

Թիւրքահայերի քաղաքական դիրքի փոփոխութեան հանդէպ, այսօր ազգային միակ քաղաքականութիւնը պէտք է լինի ընդհանուր պետական սահմանադրութեան ընդգրկումը և միեւնոյն ժամանակ ազգային սահմանադրութեան անխախտ պահպանումը և վերաքննութիւնը, նոյնիսկ այժմ՝ ընդլայնելու մտքով։

Մինչև այսօր՝ Հայաստանը կամ հայոց հարցը (Թիւրքիայում, ի հարկէ) եւրոպական քաղաքականութեան խորթ զաւակն էր, իսկ մակեդոնիան՝ հարազատ կամ փայփայված զաւակը։ Մինչդեռ այսօր, երբ Թիւրքիայի ազգութիւնների բաղդի ղեկը եւրոպական դիպլոմատիայի ձեռքից անցաւ սահմանադրական Թիւրքիայի ձեռքը, այսօր՝ հայերը պէտք է իրանք իրանց դնեն Մակեդոնիայի հետ միեւնոյն աստիճանի բարձրութեան վրա։

Բայց հարց է ծագում. ինչ զէնքով պէտք է պահանջեն հայերը իրանց համար իրաւունք։ Մեր պատասխանն է—շրջահայեցողութեամբ և խոհեմութեամբ. իսկ զէնքերը պատեանների մէջ պէտք է պահվեն հեռաւոր անկիւններում և գործ դրվեն միայն վիշատիչ գազանների դէմ, երբ, եթէ Աստուած մի արասցէ, «սրբ զարամբ ելանիցեն» և ընդհանուր տուր ու դմբոցի մէջ «շունը տիրոջ չը ճանաչի»։ Աւա՜ղ, այդպիսի օրերը չեն յապաղի գալ, որպէս դառն պտուղներ քաղցր սահմանադրութեան և որպէս միջոց ազգերի ինքնորոշման և քաղաքական ու դասակարգային սկզբունքների մաքրման։ Եւ այդ այդպէս կը լինի ոչ այն պատճառով, որ Ռուսաստանում կամ Պարսկաստանում այդպէս եղաւ, այլ բոլորովին այլ պատճառներով և այն՝ չափազանց բարդ. բաւական է յիշել, որ Թիւրքիան երկրագնդի բոլոր պետութիւնների մէջ մի օտարոտի երեւոյթ է կազմում։ Երեւակայեցէք՝ անկախ պետութիւն, որը ամեն մի քայլափոխում կախումն է ունեցել եւրոպական մեծ պետութիւններից. ուստի այդ երկրում, բազմացեղ երկրում բաւական չէ, որ ցեղերի դարեւոր տարբեր շահեր են եղել, տարբեր՝ տիրապետող պետութեան շահերից, այլ և նրանք, այդ շահերը օրինականացած են եղել թէ ներքին իշխանապետութեան կողմից և թէ անգամ արտաքին պետութիւնների՝ եւրոպական «դաշնակցութեան» կողմից։ Ուրեմն մի կողմից իշխող տարրերի և նրա բնիկ վարչութեան շահերը, միւս կողմից Թիւրքիային հպատակ ցեղերի ազգայնական շահերը և երրորդ կողմից մեծ պետութիւնների միանգամայն եսական շահերը շփվում են և խճճվում և յաջորդաբար աւելի ևս պէտք է շփվեն և այն՝ մոլեգնաբար, քանի կը զարգանայ սահմանադրական դրաման, որը այնքան հովւերգաբար սկսվեց։

Սահմանադրութեան հրատարակումն ի լուր աշխարհի մեզ մի բան ակներեւ ցոյց տուեց՝ «երիտասարդ-թիւրքերի» հոյակապ կազմակերպված լինելը, կարգապահութիւնը, սպեցիֆիկ հայրենասիրութիւնը և, որ գլխաւորն է, խելացի տակտիկան և անընչասիրութիւնն ու անփառասիրութիւնը։

Այն ինչ նոյն սահմանադրութեան հրատարակումը հայոց վերաբերմամբ ցոյց տուեց, որ ազատութեան մինչև անգամ կարճատեւ ժամերից, նոյնիսկ քսաներորդ դարում, մենք օգտվել չը գիտենք,—որպէս չը գիտէինք և հինգերորդ դարում, երբ մենք մեր սեփական ոճրագործ ձեռքով Արշակունու թագն ու գայիսոնը հրամցնում էինք պարսից շահին։

Բիւզանդական գահի վրա օսմանների սուլթանի բազմելու առաջին օրից,—երկար դարերստեւած մեր ազգի դառն ստրկութիւնը յուլիսին բարձվելու հենց առաջին օրերից,—մենք մեր ազատութիւնը գործ դրինք բռնաբարելու մարդկային արժանապատուութիւնը ի դէմս ամբողջ Թիւրքահայերի հոգևոր պետի. այն բռունցքները, որ ուղղված էին պատրիարքի վզակոթին, առել են Թիւրք ոստիկանապետի մարմին, որը նա ազնուաբար դէմ է տուել աշխարհահռչակ էֆենդիներին։ Այո, Սուրբիասս արքեպիսկոպոսին բռնաբարող հերոսների դափնիքը կորել էին Պոլսոյ առեւտրասիրտ էֆենդիների քունը… Բռնակալութեան ձեռքից դարերով տանջված և պատիւ աղաղակող ստրուկներս, ազատութեան առաջին իսկ րոպէին, ձեռնամուխ ենք լինում բռնաբարելու պատրիարքի մարկային պատիւը։ Պարոններ, երբ ամենածանր ոճրագործին տանում են կառափնատեղին մահացնելու,—նրան չեն հայհոյում և ոչ բռունցքներ իջեցնում գլխին։ Եթէ դուք հայ էք, խնայեցէք մեզ, մենք էլ հայ ենք, ձեր եղբայրներն ենք, մէջ տանջի մեր խղճմտանքը նմանօրինակ ստոր բարբարոսութիւններով…

Բայց շարունակենք մեր ընդհատված խօսքը։ Սահմանադրութեան հրատարակման հանդէպ—Ռուսիան դիմումն արեց արքունիքներին՝ դադարեցնել մեծ պետութիւնների միջամտութիւնը Թիւրքիայի քաղաքական գործերին. միւս պետութիւնները համակերպվեցին Ռուսիայի շրջաբերականին։ Գիտէք ինչ. կան բաներ, որոնց դէմ խօսելը ընդունված չէ։ Վկաների ներկայութեամբ ոչ ոք առանց դանակի ձմերուկ չի ուտի,—բայց երբ նա միայնակ է, մեծ ախորժակով եօլա կը գնայ առանց դանակի էլ. նա փառաւորապէս կը կրծի ձմերուկը։ Այսպէս էլ Թիւրքիայի սահմանադրութիւնը. ո՞ր մեծ պետութիւնը կը վստահանայ չուրախանալ և համակրութեամբ չը խօսել սահմանադրութեան մասին և ասել թէ նա վատ է, լաւ էր սուլթանի միահեծանութիւնը. բայց հաւատացէք, որ դա առերես է, առերեւոյթս է, իսկապէս մեծ տէրութիւնները շատ դարդոտվել են, որ այդ այդպէս եղաւ և առ ժամանակ չաղ պատառը խուսափեց իրանց ագահ բերանից։ Բայց ոչինչ… պետութիւնների ճակատագիրը հօ օրերով չեն վճռվում,—տասնեակ տարիներով, դարերով են վճռվում։ Եւ եւրոպական մեծ պետութիւնները երբէք չեն հրաժարվի Թիւրքական հարցից, որը յայտնի է «Արեւելեան հարց» անուամբ։

Մինչ այս՝ մինչ այն, հայերիս մնում է օգտվել ազատութեան ժամերից, ոչ թէ պատրիարքին այպանել, այլ տենդային փութկոտութեամբ կուլտուրական հաստատութիւններ հիմնել և առհասարակ քաղաքակրթական ձգտումների, եղանակների հետամուտ լինել։

Ուսումն, ուսումն, ուսումն և կրթութիւն ազգային ոգով։

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ես, Թիֆլիսի նահանգի և Զաքաթալայի շրջանի ժամ. գեներալ-նահանգապետ գեն.-մայոր Ռեաբինկինս, սրանով յայտարարում եմ, որ Կովկասի Փոխարքան, պետական կարգ ու կանոնը և հասարակական հանգստութիւնը Կովկասի սահմաններում պահպանելու նպատակով, անհրաժեշտ գտաւ ընթացք չը տալ վճռաշինջ կարգով այն վճռաբեկ բողոքներին և բողոքագրերին, որոնք տրվում են զինուորական դատարանների վճիռների դէմ հետեւեալ յանցանքների վերաբերութեամբ.

1) Զինուորական պահակախմբին և զինուորական կամ քաղաքացիական ոստիկանութեան պաշտօնեաներին զինված դիմադրութիւն ցոյց տալուն, ինչպէս նաև պահապան զինուորի կամ պահակախմբի ու ոստիկանութեան պաշտօնեաներին սպանելուն, նաև պահակախմբերի և պահապան զինուորների վրա յարձակում գործելուն։

2) Պաշտօնական անձանց կեանքի դէմ մահափորձեր կատարելու և վիրաւորելու գործերին, երբ յիշեալները կատարում են իրանց ծառայական պարտականութիւնները։

3) Պաշտօնական անձանց և մասնաւոր մարդկանց սպանելու, վիրաւորելու կամ մահվան փորձեր կատարելու գործերին, երբ նրանք կամենում են ձերբակալել և հետամնդել զինված յանցաւորներին։

4) Դրամներ կողոպտելու նպատակով զինված յարձակումներ գործելուն.—գնացքների, երկաթուղային կայարանների գանձարկղների, պօստային հաստատութիւնների, նաւերի և նաւահանգիստների, կառավարական ու հասարակական հիմնարկութիւնների, բանկերի և վարկային հաստատութիւնների, արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնների և առեւտրական հաստատութիւնների գրասենեակների, գանձապահների և այլ անձանց վրա, որոնք դրամներ են փոխադրում, և բացի դրանից՝ զինուորական պահեստանոցների և ռազմամթերքների պահեստների վրա յարձակում գործելուն վերաբերվող գործերին։

5) Հասարակական-քաղաքական հողի վրա սպանութիւններ և մահափորձեր կատարելուն։

Եւ 6) դրամաշորթներին փող չը տուող անձանց դէմ մահափորձեր կատարելուն։

Այս յայտարարութիւնը օրինական ոյժի մէջ է մտնում իր հրատարակութեան օրից։

Ստորագրեց՝ գեն.-մայոր Ռեաբինկին

Թիֆլիս, 25 օգ. 1908 թ.

ԽՕԼԵՐԱ

➜ Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական-բժշկական տեսչի տեղեկութիւնների համաձայն, օգոստոսի 26 ին հիւանդացել են քաղաքում խօլերայի նշաններով հետեւեալ անձինք—8-րդ քաղաքամասում, Պեսկովսկայա փողոցում, № 71 տանը ապրող Արամ Կաչտրեանցը, որ ուղարկված է խօլերային բարաքը. տունը ախտահանված է։ Նոյն օրը խօլ. բարաքն են տարել 10 տարեկան Իսմատ Մանաֆովը, որ ապրում է 6 րդ քաղաքամասում, իր ծնողների մօտ, Բաննի նրբափողոցում, Սադըղովի տանը. գիշերվայ ժամը 12 ի մօտերը երեխան մեռաւ խօլերայից։

➜ Օգոստոսի 27 ին երկաթուղային հիւանդանոցի խօլերային բաժանմունքում խօլերայից մեռաւ անդրկ. երկ. գլխաւոր արհեստանոցի դարբին Իվան Կելիգրեխիաշվիլին, որ ապրում էր 10 րդ թաղում, Բերդադնայա փողոցում, Ստեփանովի տանը։

➜ Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական տեսչի պաշտօնակատարի կարգադրութեամբ արդէն հաստատված է ֆելդշերների հերթապահութիւն քաղ. կենտրոնական բուժարանում, Մուխրանսկի փողոցում, ժամը 2 ից մինչև գիշերվայ 11-ը։ Ֆելդշերները հայթայթելու են նախնական օգնութիւն մինչև բժշկի գալը խօլերայի նշաններով հիւանդացածներին։

➜ Քաղաքային վարչութիւնը որոշել է բանալ հակախօլերային պատուաստումների տեղեր քաղաքային բուժարանի Խարփուխի և Հալաբարի բաժանմունքներում։

➜ Արդէն Աւճալա ուղարկված է մի ֆելդշեր, որի պարտականութիւնը Ջրանցքների վրա հսկելն է։

➜ Օգոստոսի 27 ին խօլերայի նշաններով հիւանդացան՝ 5-րդ քաղաքամասում Ուգոլնի փողոցում, № 16 տանը Գրոզնայի քաղաքի բնակչուհի 19-ամեայ Օլգա Վէյսովան և Գորու գաւառի Ցխինվալի գիւղի բնակչուհի Օլգա Կրիւևնին, 6-րդ քաղաքամասում, Վինսի փողոցում, № 10 տանը։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

Պարիզ, 3 սեպտ. (ն. տ.)

Հաճեցէք հրատարակել ներփակ պատճէնը նամակին, զոր օգոստոս 11-ին ուղղեցի Եգիպտոսի առաջնորդ Աղաւնունի վարդապետին։

Մինաս-Չերազ

«Գերաշնորհ Հայր.

«Այսօր, ճամբորդութենէ վերադարձիս, գտայ ձեր 20 յուլիս թուակիր պաշտօնական պաշտօնագիրը և փութացի հեռագրել. «Patriarcat Arménien, Caire.—J'accepte. Lettre suit.—Tchéraz».

«Այժմ, ջերմ շնորհակալիքս յայտնելով վեհակիր ընդհանուր ժողովի պատուարժան անդամներուն, որք հաճած են իրենց քուէներով մեծարել զիս, պարտ կը համարիմ յայտարարել թէ իմ ալ կաթողիկոսական առաջին ընտրելիս եղած է միշտ Ամեն. Տ. Մատթէոս ս. արքեպիսկոպոս Իզմիրլեան («Հովիւ» հրատարակութիւնը սխալ է բոլորովին)։

«Գալով քանոնին ցանկի միւս երեք ընտրելիներուն, իմ խոնարհ կարծիքով պէտք է անոնց գլուխը դասել զեր. Տ. Եղիշէ եպիսկոպոս Դուրեանի անունը, և, իրմէ յետոյ, ռուսահայ արժանաւորագոյն եկեղեցականներէն երկուքին անունները, այս մասին խորհրդակցելով ռուսահայ պատգամաւորներուն հետ։ Հարկ է ամեն ջանք ի գործ դնել, որպէսզի Վեհ. Ցարին ներկայանալի ցուցակը պարունակէ սա երկու անուններ. Իզմիրլեան, Դուրեան։

«Ամեն. Մաղաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանեան կարող եկեղեցական մըն է անշուշտ. սակայն, քանի որ Կ. Պոլսի վերջին դէպքերը յայտնեցին, թէ նա կորուսած է իր հօտի մեծամասնութեան սէրն ու համարումը, անհրաժեշտ է քանոնին ցանկէն դուրս ձգել զինքը։

«Ահա իմ տալիք քուէս, եթէ պատիւ ունենամ մասնակցել ս. Էջմիածնի ընտրողական ժողովին, իբր աշխարհական ներկայացուցիչ Եգիպտոսի հայ գաղութներուն»։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

(Սեփ. թղթ.)

Երեւան, 25 օգոստոսի

Խաղողի բերքը այս տարի, համեմատած անցեալ տարվայ բերքի հետ, պակաս է։ Այն տեղերը, որտեղ անցեալ տարվայ հոկտեմբերի անժամանակ եկած ձիւնը շուտ է ծածկել, լաւ է բերքը. իսկ ձիւնից յետոյ ծածկված այգիները բաւականին վնասված են և բերքը շատ անբաւարար է։ Միւս ծառապտուղներն էլ նուազ են, մանաւանդ դեղձը, որին այնքան պահանջ է լինում կոնսերվի համար։ Գինու գինը մեզ մօտ շատ ընկած է և ունեցողները բաւականին վնասվում են։ Անցեալ աշնանը խաղողի խալվարը ծախվում էր 25—28 ր., բայց այժմս գինին ծախվում է վեդրօն 70 կոպէկից մինչև 1 ր. 20 կ. Իւրաքանչիւր խալվար խաղողից 20 վեդրօ մաքուր գինի է դուրս գալիս. ահագին գինու պաշար կայ, իսկ այգեկութին ընդամենը մի ամիս է մնացել. դաշտավայրերում շատերը իրանց գինին ծախել են վեդրօն 60 կ. նրա համար, որպէս զի նոր բերքի համար տեղ ունենան, և այսպէս ահագին չարչարանքով ձեռք բերած բերքը կիսագին են վաճառում, որովհետեւ արտահանութիւն չը կայ մեզանում, եղածն էլ շատ չնչին տոկոսն է կազմում։ Մի՞թէ չէր կարելի այգետէրերից կազմել մի ընկերութիւն բանալով կոնեակի սպիրտի գործարան, ինչպէս բացել են Ղամարլու գիւղում, որով օգտվին թէ իրանք—ընկերութիւնը և թէ ժողովուրդը չի կորցնի կիսագին իր դառն աշխատութիւնը։

Աթոս

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Օգոստոսի 24-ին, Թիֆլիսի դատաստանական պալատում քննվեց III արական գիմնազիայի սան Սարգիս Մելիք Շահնազարեանի գործը։

Մեղադրական ակտից երեւում է, որ Շահնազարեանը մեղադրվում է այն բանում, որ այս տարվայ մարտի 2-ին Թիֆլիսում 3-րդ գիմնազիայի շինութեան մէջ, Ջախովին և Մինդելսոնին նուիրված երեկոյթին, ուր ներկայ էին մօտ 150 աշակերտներ և կողմնակի անձեր, ճառ արտասանեց, որով պարսաւանք է յայտնվում Ռուսաստանում գոյութիւն ունեցող կարգերին։

Դատարանը, հարցուփորձի ենթարկելով վկաներին և լսելով պաշտպան Կլանկի ճառը, որոշեց Սարգիս Մելիք-Շահնազարեանին ճանաչել դատարանով արդար։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

➜ Թիֆլիսում հրատարակվող բոլոր լրագրները՝ ռուս, հայ, վրացի, բացի „Кавказъ", «Զանգակ» և „Гол. Кав." թերթերից, երէկ, առաջնորդող և կենսագրական յօդուածներ նուիրեցին կոմս Լ. Տոլստոյի 80-ամեայ յոբելեանի առիթով։

➜ Իշխանութիւնը գրաւեց «Էկալի» վրացերէն լրագրի երեկվայ համարը, Լ. Տոլստոյի մասին խիստ յօդուած տպելուն համար։

➜ Ստացանք Սամարղանդից, պ. Ա. Մուրադեանի միջոցով յօգուտ հիւանդ հայ գրող Մուրացանի 27 ր. 70 կ., որ այդ քաղաքում պ. Միք. Արուշանեանցի պսակադրութեան հանդէսին հաւաքվել է, յորդորմամբ Ղազարոս ք. Յովսէփեանցի։

➜ Ահա 5-րդ օրն է, որ այրվում են Ախալցխայի անտառները։ Հրակը ընդգրկել է 5000 դեսեատինից աւելի տարածութիւն։ Հրդեհը սպառնում է անցնել Աբասթումանի անտառներին։ Հրակը հանգցնելու միջոցներ ձեռք առնելու համար երեկ Ախալցխա մեկնեց Թիֆլիսի նահանգապետ Լօգինով-Լոգինսկին։

➜ Կիրակի, օգոստոսի 31-ին, հայ «Դրամատիկ-Գեղարուեստ» սիրողները կը տան ժողովրդական հանրամատչելի ներկայացում. կը ներկայացնեն «Զրկանքի զոհ» պիէսան, Էմին Տէր-Գրիգորեանի։

➜ Ոստիկանապետը կարգադրել է պրիստաւներին և թաղական վերակացուներին հսկողութիւն ունենալ, որ քաղաքի լապտերները ժամանակին վառվեն և հանգցվեն։

➜ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը նահանգական ատեանի միջոցով յետ է պահանջում այն 16,583 ր. 72 կոպէկը, որ զինուորական վարչութիւնը դեռ 1896 թւին ապօրինաբար վերցրեց քաղաքային զինուորականների բնակարանների վարձի համար։ Ապօրինաբար վերցնելը սենատը հաստատել է դեռ 1899 թւականին։

➜ Օգոստոսի 26 ին, երեկոյեան ժամը 5-ին, «Անգլետէր» հիւրանոցում ապրող, Թիֆլիսի առեւտրական բանկի հաշւապահի օգնական Պետրոս Աւետիսեանը, զննելով հին ատրճանակը, անզգուշութիւնից, կրակեց, որից մահացու վիրաւորվեց նրա մօտ այդ պահին գտնվող ազգական Մարտիրոս Մամացեվը։ Մամացեվին անզգայ դրութեան մէջ տարան Միքայէլեան հիւանդանոց, ուր և մեռաւ։

➜ Թիֆլիսում ստացվել են տեղեկութիւններ, թէ Սղնախում սպանել են պետական գանձատան հաշւապահի օգնական Ն. Լապիաշվիլուն։

➜ Վանքի աւագ եկեղեցու քահանայական վիճելի կնճռոտ հարցը լուծվեց երկու կողմերի համար շահեկան մտքով։ Անցեալները տեղի ունեցաւ Սարգիս սարկ. Խուցեանի և Սարգիս սարկ. Ալիխանեանի ձեռնադրութիւնը։ Նորընծայ երկու քահանաները հովւելու են հանգուցեալ Ղևոնդ աւ. քահ. Խարազեանի ծուխը և հասոյթը բաժանելու իրար մէջ։ Այս կիրակի Խուցեան քահանան, որ այժմ դարձել է Խորէն, կը մատուցէ իր անդրանիկ պատարագը։

➜ Քաղաքայի գիմնազիաներից մնում այժմ ազատ Թոշակաւորի տեղ կայ հանգուցեալ գնդապետ Ասլամազեանի անունով։

➜ Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, Թիֆլիսի գաւառի Խաշմի գիւղից յայտնել էին, որ այնտեղ երեւացել է ֆիլօկսերա։ Ուղարկված մասնագէտ անձը այժմ հաղորդում է, որ բարեբաղդաբար ֆիլօկսերայով հիւանդ է միայն մի գիւղացու այգին, որի դէմ էլ ձեռք են առնված կտրուկ միջոցներ։

➜ Օգոստոսի 31 ին լրանում է վրաց բանաստեղծ Իլ. Ճավճավաձէի մահվան տարեդարձը։ Նկատի առնելով այդ հանգամանքը, քաղաքային վարչութիւնը որոշել է այդ օրը ներկայ լինել հոգեհանգստին ամբողջ կազմով և քաղաքային տարրական դպրոցներից մէնը անուանել հանգուցեալ հրապարակախօսի անունով։

➜ Վրաց մէջ գրագիտութիւն տարածող ընկերութիւնը Ճավճավաձէի արձանի համար մինչև օրս ստացել է մօտ 6000 րուբլի։

➜ Թիֆլիսի նահանգի ֆաբրիկային տեսուչը կամենում է իր իշխանութիւնը տարածել նաև Աւճալայի Ջրանցքային շինութիւնների վրա և այդ նպատակով համապատասխան դիմումն է ուղղել քաղաքային վարչութեանը։ Վերջինս այդ բանի դէմ բուռն բողոք է ներկայացրել երկրի վարչութեանը։

➜ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 23 ին այստեղ ստացվեց մեր եկեղեցական-ծխական երկսեռ դպրոցների հոգաբարձական նոր կազմի հաստատութիւնը Թիֆլիսի առաջնորդի կողմից»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 22 օգոստոսի

Շատերին արդէն յայտնի է, թէ Էջմիածնեցոց եկեղեցու դպրոցի հոգաբարձութիւնը ինչպիսի անիրաւացի վերաբերմունք ցոյց տուեց դէպի նոյն դպրոցի ուսուցչական հին խումբը, արձակելով վերջինիս միմիայն յուլիսի 30-ին և այն էլ առանց պատճառաբանութեան։ Թոյլ տալու ամեն մէկին ոտնահարել թէ իմ և թէ պաշտօնակիցներիս արդար իրաւունքները, չէի կարող. ուստի և թերթի միջոցով առաջարկեցի հոգաբարձութեան մի քանի սկզբունքային նշանակութիւն ունեցող հարցեր, որոնց լուծումը անպայման անհրաժեշտ էին ներկայ միջադէպը պարզելու համար։ Բայց հոգաբարձութիւնը, «անիմաստ հարցերի» տակից մի կերպ «դուրս պրծած» լինելու համար, այս ու այն կողմն է ընկնում, աշխատելով խուսափել հարցերիս իսկական պատասխանից։ Նա իր մեղքը թեթեւացնելու նպատակով իրան մեղսակից է համարում նաև հին հոգաբարձութեանը, որը «դպրոցի գլխին» թողել է պարտքեր։ Բայց թէ ինչ առնչութիւն ունի վերջինս ուսուցչական խմբի արձակման հետ, կարծեմ պարզ պիտի լինի եթէ ոչ «գործի գլուխ» անցած նորընտիր հոգաբարձուների, գոնէ ամեն մի ընթերցողի համար։

Իսկ ինչ վերաբերում է այն հարցին, թէ հոգաբարձութիւնը հրաւիրել է ինձ դպրոց խորհրդակցելու մի քանի կարեւոր հարցերի մասին և ես իբրթէ փախուստ եմ տուել, պէտք է ասեմ, որ դա զրպարտութիւն է. ուստի և պահանջում եմ հրապարակ հանել այն ժողովի արձանագրութիւնը, ուր որոշվել է ինձ հրաւիրել, կամ ինձ ուղղված գրութեան պատճէնը և համարը։

Բայց ինձ զարմացնում է մի բան, թէ ինչու նորընտիր հոգաբարձութիւնը չէ պարզում ուսուցչական խմբի արձակման իսկական պատճառները։ Բայց ես կը պարզեմ ձեր ինձ յայտնած պատճառները, որոնց հրապարակ հանելը ձեզ այդքան վախեցնում է։

1. Եթէ հին խումբը թողնվէր դպրոցում, նա մի գուցէ իր չը ստացված ամսավայ ռոճիկները պահանջէր նորընտիր հոգաբարձութիւնից։

2. Դասագինը 30 ր. իջեցվելու էր 25 ր., որի դէմ կարող էր բողոքել հին խումբը, մինչդեռ խմբից դուրս կային այնպիսիները, որոնք հենց բրանք յայտնել էին իրանց պատրաստականութիւնը ծառայել այդ վարձատրութեամբ։

3. Նոր հոգաբարձութեան օրօք ուսուցիչները պէտք է յանձն առնէին եկեղեցու համար աշակերտուհիներից երգեցիկ խումբ կազմել և առանց վարձատրութեան կառավարել, և երկրորդ՝ հսկէին որ բոլոր աշակերտուհիները տօն և կիրակի օրերին եկեղեցի յաճախեն։

4. Նոր հոգաբարձութեան կարծիքով ուսուցիչները ամեն տեղ հրաւիրվում են մէկ տարով(?)։

Այս ամենից յետոյ շատ պարզ էր, որ դուք պէտք է արձակէիք հին խմբին, քանի որ ձեզ քաջ յայտնի էր, որ խմբում կային այնպիսիները, որոնք ոչ մի կերպ չէին թոյլ տայ ձեզ ձեր «մտածողութեամբ» ծանրանալու նրանց գործունէութեան վրա, և ինչու այդպէս չը վարվէիք, քանի որ կային այնպիսիները, որոնք հեշտութեամբ կարող էին «եօլա» գնալ ձեզ հետ։

Օր. Ա. Տէր Ղեւոնդեան

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳՐ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ.

27 օգոստոսի

ԼԻՒԲԼԻՆ։ Սլաւոն ժուրնալիստների կոնգրէսը մի բանաձև ընդունեց, որով հաւանութիւն է յայտնում, թէ ռուսաց և լեհական մամուլը կաշխատի յօգուտ երկու ժողովուրդների լիակատար միութեան իրականացման։

ՍՄՈԼԵՆՍԿ։ Նահանգապետի նախագահութեամբ մշակվեցին կանոններ աշակերտութեան համար։

ՆՈՎՕՉԵՐԿԱՍԿ։ Փակվեց ցեխաբուժարանը։

ԿԻԵՎ։ Մահմէդական ազգաբնակութեան ներկայացուցիչների միջնորդութեան համաձայն, քաղաքային դուման յատկացրեց 800 սաժէն հող մզկիթ կառուցանելու համար։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ։ Ռուսաստանի հետ հաղորդակցութիւնը կանոնաւորող կառավարական յանձնաժողովը օգ. 26-ին ներկայացրեց մի զեկուցագիր՝ Ստոկհօլմ—Ռիգա, նաև Ստոկհօլմ—Վինդավա նաւագիծ հաստատելու մասին։

ՊՐԱԳԱ։ Առեւտրական պալատների միջազգային կոնգրէսը երէկ փակվեց։ Հետեւեալը կը կայանայ 1910 թւին Լոնդոնում։

ՅԱՐՕՍԼԱՎ։ Զեմստվային արտակարգ ժողովը որոշեց պետական գանձատնից գումարներ վերցնելով և երկրագործութեան գլխաւոր վարչութեան առաջարկած պայմաններով նահանգում կազմակերպել գիւղացիական 10 եւղագործարան։

ԲԱԳՈՒ։ Օգ. 25-ի կէսօրին սպանեցին մի թաղական վերակացուի և մի ժանդարմի։

ՌԻԳԱ։ Ձերբակալվեց կոմս Կէյզերլինգը։

մարդասպանը, նա յայտնեց իր յանցանքը [illegible]

ՆԻՒՕՍԼԱՒ. [illegible] 50,000 րուբլի [illegible] 200,000 րուբլի։

ՆԻԲՁ. Տեղս եկաւ պրոֆեսոր Վինօգրադը [illegible]

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. [illegible]

Օդեսա. յուլ. 26-ի գիշերը, [illegible] 49 տարեկան, [illegible] 27-ին [illegible] 15 հիւանդ են սաւրական խօլերայով. Նրանցից 6-ը մեռան։ Հիւանդների բնակարաններում ախտահանութիւններ են կատարում և կեցողներին էլ տեղափոխում են։

Ժամ. խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ Ժ Ի Շ Կ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ, առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւններ։
Հիւանդների ընդունելութիւնը: 12—1 առաւօտ. 5—6 երեկոյեան
Միքայէլեան փող., № 36, տ. Ճավճավաձէի։
100—9

Հրատարակութիւն Աւետիս Պօղոսեանի հրատարակչական ֆոնդի
Լոյս տեսաւ
ФՆՋԻԿ
մանկական երգարան եւրօպական նօտաներով
Նիւթ հայ դպրոցների I, II և III բաժանմ.
Կազմեց ԱԶԱՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆՑ
Գինն է 30 կոպ.։
Դիմել «Գուտտենբերգ» և «Փարոս» գրախանութներին և կազմողին՝ Նորաշէնի օր. ծխական դպրոց, Дворянская № 17.
(ապ.) 10—6

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“
գրավաճառանոցում վաճառվում են
ԽԱՆ-ԱԶԱՏԻ
հետեւեալ աշխատութիւնները.
1) Ինչ է սահմանադրութիւնը 10 կ.
2) Ինչպէս պէտք է կազմել սահմանադրութիւնը 10 կ.
3) Դաշնակցութիւնը և իր ղեկավարները 15 կ.
4) Յիշողութիւններ Իրեմեանի մասին 20 կ.
5) Ներկայացուցչական կառավարութիւն, Կաուցկու, հեղինակի պատկերով 40 կ.
5—5

Հայուհի, որ գիտէ ֆրանսերէն և ռուսերէն, բաժշտութիւն (ռօյալ), կամենում է դասեր ունենալ տեսական և գործնական։ Գիտէ մասամբ և գերմաներէն։ Մէկ դասի համար կարելի է փոխարէն վարձի ստանալ առանձին սենեակ իր բոլոր յարմարութիւններով և ճաշ։ Պարապմունքը 2 ժամ։ Գիտէ և ըէժինգտօնի վրա աշխատել։ Կամենում է ծառայութեան մտնել թէ Թիֆլիսում և թէ Թիֆլիսից դուրս, կամ ուղեկցել արտասահման։ Հասցէն՝ Сололакская ул., д. № 10, верхній этажъ.
3—3

ՀԱԴՐՈՒԹԻ հայոց երկսեռ ծխ. դպրոցի համար հարկաւոր են
2 ՈՒՍՈՒՑԻՉ և 2 ՎԱՐԺՈՒՀԻ,
որոնք պիտի լինեն միջնակարգ կրթութիւն ստացած։
Ցանկացողները թող բարեհաճեն շուտով հաղորդել իրանց պայմանները հետեւեալ հասցէով. Ванкъ (Елис. губ.), церковно-приходскому попечительству.
(կ. չ. ու.) 3—3

УГОЛЬ
КУЗНЕЧНЫЙ, ПАРОВИЧНЫЙ, ПЛАМЕН., АНТРАЦИТЪ, КОКСЪ.
ЦѢНЫ ОПТОВЫЯ
А. БРАУХЛИ, Харьковъ.
52—3

Ի դ ա ս թ ե ր ի ն
ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԳԻՒՂԱՑՈՑ
Բարեգործական [illegible] 200 րուբլի [illegible] № 64.
2—1

ԶՈՒԹԱԿԱՀԱՐ
Գ. Գ ա ր ե ա ն
[illegible]
Դիմել՝ Музыкальн. магазинъ Сузанджанцъ
(ու. կ.) 15—1

ԲԱՑՎԱԾ Է
ԿԱՐ ՈՒ ՁԵՒԻ
[illegible]
ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ
Մ. Գ.
ԹԵՄՈՒՐԱՇԽԱՆԻ
[illegible] 25-ից, [illegible] սեպտեմբերի 1-ից.
Բէհբութեան փողոց № 30.
Նոյն տեղում ընդունվում են փոքրահասակ աշակերտ և աշակերտուհի նախերնիկներ։
(29, 31, 3) 3—1

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀԻ
միջին տարիքի, տնտեսուհու կամ ընկերուհու պաշտօն է որոնում պատւաւոր հայ ընտանիքում։ Հարցնել նրա մօտ՝ թէ որտեղ է վաճառվում 350 րուբ. արժեցող գրող մեքենայ (րէմինգտօն) 80 րուբլով, նոյնպէս և՝ «Զինգերի» կարի մեքենայ։
Հասցէ՝ Алексѣевская ул., д. Теръ-Галустова № 14, Нинѣ Аскарянцъ.
1—1

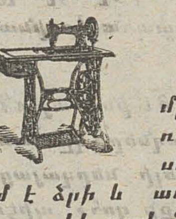

ԵՐԲԻՔ
մի գնէք կարի մեքենայ առանց իմ պրէյս-կուրանտը ստանալու, որը ուղարկվում է ձրի և առաջին պահանջի։ Գները եռապատիկ արժան են, քան միւսների մօտ։ Ցանկացողներին ուղարկում եմ նաև գրամօֆօնների և պյաստինկաների պրէյս-կուրանտ։ Հասցէն՝ В. Безсмертный. Варшава, почтовый ящ. № 500 Ш.
Թղթակցութիւնները ռուսերէն լեզուով։
1—1

ԵՂԲԱՅՐ ԵՒ ՔՈՅՐ
ցանկանում են պաշտօն ստանձնել հայ դպրոցներից մէկում. եղբայրը երգեցողութիւնից, ձայնագրութիւնից և խմբապետութիւնից. (աւարտել է Մոսկվայի խմբապետական դասընթացները). քոյրը՝ կարուձևից. դիմել՝ «Մշակի» խմբագրատուն։
(ու. կ.) 2—1

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻ
ծխական դպրոցի ուսուցչական խումբը
ԱՐԴԷՆ ԿԱԶՄՎԱԾ Է
և հրաւէր չը ստացող ուսուցիչները կարող են ազատ համարվել։
Հոգաբարձութեան կողմից՝ Հ. Տէր-Միքայէլեան։
1—1

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս Ի
ՀԱՅ ՉՔԱՒՈՐ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ ՕԳՆՈՂ
„ԼՈՅՍ“
ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
միդասեան դպրոցի համար հարկաւոր են երկու գիմնազիաւարտ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆԵՐ 15-ական դասերով և մի ՈՒՍՈՒՑԻՉ կրօնի, երգի և նկարչութեան 12 դասով։ Դասագին 30 ր.։ Դիմել մինչև սեպտեմբերի 1-ը ընկերութեան վարչութեան նախագահ՝ Գ. Լեոնեանին, Бебутовская, № 12.
(ապ.) 1—1

ԿՐՕՆԻ դասագրքեր

	Գինն է ր.	կ.	Զեղչ %
Աշակերտաց համար			
1. Առաջին տ. պատկերազարդ.	»	25	25
2. Երկրորդ »	»	20	20
3. Երրորդ »	»	30	20
5. Հին ուխտ պատկերազարդ	»	50	25
5. Նոր ուխտ	»	40	20
6. Գործք առաքելոց	»	40	20
Ուսուցչաց համար			
7. Ուղեցոյց Նոր-ուխտի	2	5	35
8. Ուսուցումն քրիստ. կրօնի Դ.	1	50	35
9. Ուսուցումն » » Ե.	»	50	35
10. Տան պատուիրան.	»	50	35

Ցանկացողները կարող են դիմել՝
ա. Магазинъ Г. С. Мясникова—Дворцовая
բ. Գրավաճառանոցներ՝ Գուտտենբերգ
գ. » Կենտրոնական
դ. » Թառայեանց
ե. » Քեօսէ
զ. » Յովհաննիսեան (Երևանում)
է. » Сотрудникъ (Բագւում)
(Թիֆլիսում)
ը. Դպ. գրենական Тифлисъ, Коммерческое училище, [illegible] 20, 25, 35% զեղչով [illegible] պատրաստական [illegible] Ղ. Սահակեանց
(ե. ու.) 10—2

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Բագուի Հայոց Կուլտուր. Միութեան
I
ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻ
1. Ժողովրդական գրադարան
№ 1. Վիլեամ Տէլ 5 կ.
№ 2. Ցրեխ 5 կ.
№ 3. [illegible] 5 կ.
№ 4. [illegible] 5 կ.
№ 5. [illegible] 5 կ.
2. Պատմագրական գրադարան
№ 1. [illegible] I. մաս 30 կ.
№ 2. [illegible] II. » 30 կ.
№ 3. [illegible] III. » 30 կ.
№ 4. [illegible] 30 կ.
№ 5. [illegible] 30 կ.
№ 6. [illegible] 30 կ.
№ 7. [illegible] 30 կ.
№ 8. [illegible] 20 կ.
№ 9. [illegible] 30 կ.
№ 10. [illegible] III մաս 30 կ.
3. Պատմական
№ 1. [illegible] 75 կ.
4. Գիւղական գրադարան
№ 1. Դիւան հայոց պատմութեան Գիւտ ա. ք. Աղանեանի 4 կ.—
5. Բանաստեղծական գրադարան
№ 1. Յով. Յովհաննիսեանի բանաստեղծութիւնները 1 ր. 50 կ.
6. Գեղարուեստական գրադարան
№ Վէրք Հայաստանի հեղ. Խ. Աբովեանի 50 կ.
II
Լոյս են տեսել և ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրատարակած հետեւեալ գրքերը
1. Վարկային ընկ. կանոնադրութ. 30 կ.
2. Голодъ. Զաւարեանի 30 կ.
3. Կանոնագիր գիւղական կամ ընկերական շտեմարան-գանձարանի Ս. Զաւարեանի 2 կ.
III
ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԻ ՇՈՒՏՈՎ
1. Ժողովրդական գրադարան
Գործնական շհրամապահ. գինն է 5 կ.
2. Մանկական գրադարան
№ 1 Կօշիկ հագնող կատուն
Շարունակվում է բաժանորդագրութիւն «ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ»
Բագու 5 ր.
Ուրիշ քաղաքները 6 ր.
Արտասահման 22 ֆր. կամ 8 ր.
Իւրաքանչիւր գրքի Գինն է 30 կ.
Դիմել՝ Контора Бакинск. Армянск. Культурнаго Союза, Красноводская ул. д. И. Д. Адамова. Баку.
10—6

Լոյս տեսաւ
Հարտման-Ռուզամի
Իրաշրջանների վերածված թւաբանական խնդիրների ժողովածու։ Իւրաքանչիւր իրաշրջանի (խոհանոցի, պարտէզի, դպրոցի, պօստի և երկաթուղու և այլն) խնդիրները դասաւորված են ուսուցման պրօցէսսին համապատասխան աստիճաններով։
Գ. տարվայ դասընթացք
Փոխադրութիւն
Յ. ՏԷՐ-ՄԻՐԱՔԵԱՆԻ
Պահեստը «Գուտտենբերգ» գրախանութում
2—2

Ցանզ ունեցող երկարամեայ փորձառութիւն ունեցող ամուսիններ ցանկանում են պաշտօն վարել հայոց դպրոցում։ Ամուսինը կարող է աւանդել բոլոր առարկաները, բացի հայոց լեզուից և կրօնից, իսկ տիկինը բոլոր հայերէն առարկաները, բացի ռուսաց լեզուից։
Հասցէ՝ Коммерческіе курсы И. З. Теръ-Степанова, Тумановская ул. соб. д. № 13. Միքայէլ Տէր-Ստեփանեանցին
2—2

ՏԱՆԱԿԵՐՏ (Վ. Ագուլիսի մօտ)
գիւղի երեք բաժանմունքով երկսեռ դպրոցի համար հարկաւոր է հայ ուսումնարանաւարտ ուսուցիչ։ Վարձատրութիւնը՝ 500 րուբ. ռոճիկ և բնակարան երկու սենեակից։ Սանեբի Թիւը 60.
3—3

ՉԱՐՋՈՒ հայոց ծխ. դպրոցի համար հարկաւոր են փորձառութիւն ունեցող
1) ՄԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ, գիմնազիաւարտ, որ աւանդելու է ռուսաց լեզու, թւաբանութիւն, ձեռագործ և այլն.
2) ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, միջնակարգ կրթութեամբ։
Իւրաքանչիւրին շաբաթական 24 դաս և ռոճիկ 500-ական րուբլի։
Դիմել՝ Чаржуй, Попечительству армянск. школы.
(կ. չ. ու.) 3—3

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է
Ա. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆԻ
ԴԱՍԱԳԻՐՔ
ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ
մարդ, կենդանի, բոյս և հանք
Դասընթացք հայոց ժողովրդական և քաղաքային դպրոցների III, IV և V տարիների համար։
Հիմնովին բարեփոխած, հարստացրած նոր նիւթերով և մօտ 130 նկարներով։
Գինն է 70 կ.
Դիմել Թիֆլիս Աշ. Աթանասեանին «Խաթաքալայի» խմբագրատուն, կամ «Գուտտենբերգ» գրախանութին։
10—4

Մի խումբ կովկասեան ուսուցիչներ և ուսուցիչներ [illegible]

Փ ի ր ա ր ա ր
[illegible] Tiflis, Dvortzovaja Mi- rianisi. 5—2

Վառ. եւ Ատ. Սմբատիանցների
Մ ի ջ ն ա կ ա ր գ դպրոցները [illegible] պահանջներին։ Դասերը սկսվում են 1-ին սեպտեմբերի։ Կայ երկու գիշերօթիկի տեղ։
Սօլոլակ, փողոց Պասկեվիչի, № 13.
(չ. ու. շ.) 10—5

[illegible]
ԲՐՈՆՕ-ՏԻԺՕԼԵԱՆ ՍԱՂՈՆ
Գ. Ֆ. ԻՒՐԳԵՆՍԻ
[illegible] 50 կոպ. [illegible] 1893 թի [illegible]
(11,29) 25—29

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“
գրախանութը յայտնում է, որ [illegible]
«ԹԱՐԳՄԱՆԻ [illegible]
և
ՊԱՆՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ»
(Համառօտ ձեռնարկ գիւղատնտեսների համար) 48 նկարով, Թարգմ. Առաքելոյս Մխիթարեանի։
2—2

ՓՈՂ 100—200 րուբլի ՓՈՂ
ամսական կարող է ունենալ իւրաքանչիւրը։ Պաշտօնը, զբաղմունքը, նոյնպէս և որևէ տեղ բնակչութիւն ունենալը արգելք չեն լինում։ Ոչ մի դրամագլուխ ունենալ հարկաւոր չէ։ Մանրամասնութիւնները հաղորդվում են անյապաղ և առանց վարձատրութեան։
Հասցէագրել՝ г. Москва, Почт. ящ. 754.
(ու.) 20—6

Ա. ՓՈՐՍՈՒՂԵԱՆ
ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ Ա. տարի 25 կ.
» » » » Բ. » (հիմն. բարեփոխված) 25 »
» » » » Գ. » (հիմն. բարեփոխված) 25 »
Այս դասագրքերը կազմված են կենտրոնական ժողովում ընդունած ծրագրի համաձայն։ Բարեփոխութեան ենթարկված՝ փորձված ուսուցիչների ցուցմունքով։ Ընդունելութիւն են գտել շատ աչքի ընկնող դպրոցներում, պետական և ծխական։
Գլխաւոր պահեստները՝
Կազմողի մօտ—Карсъ, А. Порсугянъ.
Թիֆլիսում—«ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ», կենտրոնական և «Փարոս» գրախանութներում։
Ախալքալաք—Տօնական Տօնականեանի մօտ։
Ալէքսանդրօպօլ—Գէորգ Ստեփանեանի մօտ։
Գրավաճառներին ձեռնտու պայմաններ։
10—3

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ և 62 առարկաներ

!ՀԱՐԿԱՒՈՐ ՉԷ, այլ ԲԵՐԵԼ ՏՈՒԷՔ!
ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԻ ՄՕՍԿՎԱՅԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՀԵՍՏԸ

Ուղարկում է { 1 ժամացոյց և նրա հետ 62 առարկայ } միայն 6 ր. 50 կ.

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ բաց՝ տղամարդկանց կամ կանանց՝ անգլիական պողպատից։ Ռեմօնտուար։ Մեխանիզմը ամուր աշխատութիւն է և հաւաքված արտասահմանեան վարպետների ձեռքով։ Ժամացոյցի ճշտութիւնը ստուգված է, որի մասին երաշխաւորութիւն է տրվում։ 1) Մօդային շղթայ տղամարդի կամ կանանց պարանոցի համար. 2) Շքեղ արտասահմանեան բրելօկ. 3) Գրպանի ամերիկական ծալվող մկրատ. 4) Ճանապարհորդական գրպանի թանաքաման. 5—6) Ծալվող գործիք մատիտով և գրչով. 7—31) 25 թերթ շքեղ պօստի թուղթ. 32—56) 25 նոյնպիսի ծրար. 57) Քսակ սաղի կաշուից բաժանմունքներով զանազան դրամների համար և 58—62) Գարնիտուր բաղկացած 3 կոճակի և 2 թեքի կոճակներից շքեղ ձևի, որոնց համար մենք բազմաթիւ շնորհակալութիւններ ստացանք։ Գարնիտուրը առանձին վաճառքով արժէ 2 ր. 50 կ.։
Ուրեմն, դուք 6 ր. 50 կոպէկով ստանում էք 63 շատ հարկաւոր առարկաներ։ Բոլոր այդ իրերը փակ ժամացոյցի հետ 7 ր. 50 կ., իսկ արծաթէ խուլ ժամացոյցի հետ ուղարկվում են 13 ր. 50 կոպէկով։
Արկղի մէջ դարսելը՝ ձրիաբար։ Կատարումը՝ ճշտութեամբ։ Ուղարկվում է վերադիր վճարով։
Առաքման համար պէտք է աւելացնել Եւրոպ. Ռուսաստ.—50 կ., իսկ Ասիական—75 կոպ.։
Լիակատար երաշխաւորութիւն ապրանքի լաւ որակութեան համար
Պատուէրներն ուղղել՝ Московскому Центральному Складу Часовъ. Москва, д. Виноградова, № 126.
Յ. Գ. Կանխավճար ուղարկողներին, դրամով կամ մարկաներով, ուղարկվում է ձրի իբրև պրէմիա 10 բաց նամակներ, շքեղ կերպով պատրաստված իւղային ներկերով։
Խնդրում ենք չը խառնել Վարշավայի ֆիրմաների հետ։
(ու. 20—6

Բագուի Հայոց Կուլտուրական Միութեան Հրատարակչական Մասնաժողովը
մրցանակով յայտարարում է, որ նշանակել է հինգ մրցանակ, իւրաքանչիւրը յիսուն րուբլու [illegible] դրուագներ (էպիզօդներ) գրողներին՝ արժողութեամբ, հայոց պատմութիւնից ամենայաջող դրուագներ [illegible] տալ։ Մրցանակները կը տրվեն այն հեղինակներին, որ կարող կը լինեն բաւարարութիւն տալ հետեւեալ պահանջներին.
1) Իւրաքանչիւր դրուագ 16—32 փոքրադիր երեսներից աւելի ծաւալ չը պիտի ունենայ.
2) Դրուագները պիտի պատմված լինեն հանրամատչելի ժողովրդական լեզուով և կենդանի—գեղարուեստական ոճով.
3) Պիտի բովանդակեն հետեւեալ շրջանները.
ա. Դաւիթ-բէգի շրջանը և Դաւիթ-բէգ
բ. Վարդան Մամիկոնեան և Վարդանանց պատերազմ
գ. Գագիկ Բ. և Անիի կործանումը
դ. Գայլ Վահան
ե. Տիգրան Մեծ
4) Գրուածքները պիտի ուղարկվեն մասնաժողովին մինչև սոյն տարվայ դեկտ. 1-ը, իսկ վճիռը վերջնականապէս կը կայանայ 1909 թ. յունվարի 1-ին։
Ընտրված դրուագները տպագրութեան կը տրվեն իւրաքանչիւրից 3500—5000 օրինակ, որոնց հեղինակները բացի որոշված 50 ր. մրցանակից կը ստանան և տպագրված գրքերից 10%։ Գրքերին արժէք նշանակելու իրաւունքը վերապահվում է Մասնաժողովին, նոյնպէս և նրան է վերապահվում նրանց երկրորդ, երրորդ և հետեւեալ տպագրութեանց իրաւունքը։
Իւրաքանչիւր հեղինակ իր հեղինակութիւնը պիտի ուղարկի որոշ ծածկանունով, իսկ իր իսկական անունը, ազգանունը և մանրամասն հասցէն կուղարկի փակ ծրարով՝ վրան մակագրած իր ծածկանունը։ Փակ ծրարը կը բացվի գրուածքները քննութեան ենթարկելուց յետոյ։
Հաւանութեան չարժանացած գրուածքները յետ կը դարձվին հեղինակներին։
Գրուածքները ուղարկել հետեւեալ հասցէով՝ Баку, Красноводская, Контора Армянскаго Культурнаго Союза, Секція Издательская.
(ու.) 3—3

Типографія «[illegible] Экономія» Ав. Мусулханова съ С-ми [illegible] Большая Вянская ул. № 3.